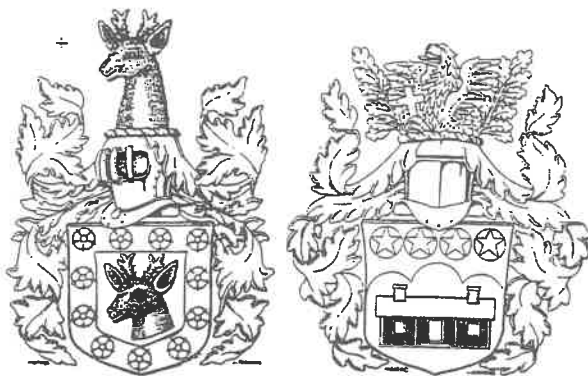

Årgång 9

Mars

Medlems

Nummer 1-2

2001

blad för

Släktföreningen

von Schéele-Bergenheim

.....

A K T U E L L T F R Å N
S T Y R E L S E N

Nu i det som väl ändå är slutet av vintern, åtminstone i landets södra delar, kommer till slut här ett nytt nummer av medlemsbladet. Det var tänkt att detta blad skulle komma ut före årsskiftet, men det har av olika anledningar dröjt till nu. Vi satsar denna gång på en ovanligt tjock utgåva – ett rejält dubbelnummer, som alltså utgör årgång 9. I vanlig ordning har vi strävat efter en blandad kompott med artiklar av både olika längd och skilda inriktningar. Bladet inkluderar visst material, som presenterades vid det senaste släktmötet, men huvuddelen är helt nytt. Förhoppningsvis är innehållet sådant att det faller läsarna i smaken.

*

Sedan förra numret av bladet distribuerades har åtskilligt inträffat på både det stora och lilla planet. Vi har ju bl.a. passerat ett millennieskifte, och det, dessbättre, utan att särskilt mycket av det som domedagsprofeterna varnade för besannades. Inom släktföreningens styrelse har vi oförtrutet fortsatt att arbeta med diverse för föreningen angelägna ärenden.

Anordnandet av släktsammankomster är ju en aktivitet med högsta prioritet inom föreningen. Som bekant har vi genomfört ännu ett sådant släktmöte, det fjortonde i ordningen sedan starten 1968, denna gång på Botaniska trädgården i Göteborg och Tjolöholms slott några mil söder därom. Det ägde rum den 29 augusti 1998, en av den sommarens vackraste dagar, något som bidrog till arrangemangets lyckliga fullbordande.

På Botaniska välkomnades vi, ett nittiotial deltagare från både när och fjärran, med kaffe/soft och smörgås och fick sedan tillfälle att umgås eller ta en promenad i trädgården innan det var dags, att under professor Gunnar Weimarcks kunniga ledning studera några exempel från målariinnan Charlotte von Schéeles stora blomsterakvarellsamling, som donerats till Botaniska. Professor Weimarck hade f.ö. i samband med detta vänligheten att till

släktföreningens arkiv överlämna en fullständig förteckning över samlingens 718 akvareller. Sedan bänkade vi oss för mötesförhandlingar. Protokollet från dessa liksom verksamhetsberättelse och kassaredovisning återges *in extenso* på annan plats i bladet.

Sedan förhandlingarna relativt fort och odramatiskt avklarats skedde färd till Tjolöholms slott i närheten av Åsa, en imponerande granitbyggnad i engelsk Tudorstil ritad av Lars Israel Wahlman på uppdrag av miljonären James Fredrik Dickson vid sekelskiftet 1900. Idag ägs den av Kungsbacka kommun. Väl på plats kunde den intresserade delta i en guidad slottsvandring, titta på vagnmuseets samlingar samt vandra i trädgården och parken. I vanlig ordning fanns våra fotomontage och släktpärlor med uppställningar över de olika grenarna – efter bästa förmåga uppdaterade – till beskådan. Även denna gång såg vi f.ö. till att ta en gruppbild på släktmötets deltagare. Så småningom var det dags för en välsmakande middag och fortsatt gemytligt umgänge med både diktläsning och allsång. Innan det var tid att bryta upp och ta avsked fick vi avnjuta kaffe/saft och en utmärkt tårta. I samband med mötet diplomerades tre förtjänta medlemmar: Stig och Julia Bergenheim, samt Arne Svensson. Förhoppningsvis tyckte alla deltagare att det var en i allo lyckad sammankomst; de reaktioner som styrelsen har fått i efterhand tyder i alla fall på det.

*

Vi närmar oss nu ett nytt släktmöte. I enlighet med det beslut som fattades på 1998 års möte kommer detta att förläggas till Filipstadstrakten. Det kommer att äga rum **lördagen den 25 augusti på Hennickehammars herrgård** strax söder om nämnda stad med möjlighet till övernattnings och fortsättning med gemensamma aktiviteter på söndagen den 26 augusti. Ytterligare information och en formell inbjudan kommer att skickas ut senare under våren.

*

Vad gäller föreningens arkiv och släktregister kan meddelas, att det pågår förberedelsearbete för en kompletterande deposition till Landsarkivet i Göteborg – som nämnts tidigare har redan större delen av arkivet placerats där för att bevaras i så god förvaringsmiljö som möjligt – inom några månader, medan släktregistren för fanjunkarna Herman von Schéeles och Theodor Bergenheims ättlingar nu är helt och hållet digitaliserade. Huvuddelen av uppgifterna rörande äldre släktleds "grundfakta" (födelsedatum och -ort, giftermålsdatum och -ort, dödsdatum och -ort samt uppgifter om barn, yrkessysselsättningar och utbildning) finns också inlagda i en databas, men där sker kontinuerligt en uppdatering av uppgifter, fr.a. avseende en del "sidogrenar". Även föreningens hemsida håller på att få en ansiktslyftning och skall relativt snart ha en mängd nytt intressant material att presentera.

*

Det mesta av styrelsens arbete upptas emellertid f.n. givetvis av förberedelserna inför släktmötet. Styrelse- och arbetsmöten kommer under våren att äga rum med stor regelbundenhet för att vi skall få en så trevlig och lyckad släktsammankomst som möjligt. När förberedelserna väl är gjorda är det bara att hoppas att vädrets makter står oss bi så att det blir en solig, vacker och lagom varm helg i slutet av augusti.

Slutligen vill styrelsen som vanligt uppmana föreningens medlemmar att till redaktören insända texter till medlemsbladet och att förse arkivarien med foton för föreningens arkiv.

Adam von Schéele

Adelskalendern 2001 har utkommit

Strax före jul år 2000 utkom den etthundraandra årgången av *Adelskalendern*, eller *Sveriges Ridderskap och Adels Kalender* som dess fullständiga namn lyder. Den första utgåvan av den ärevördiga publikationen förelåg redan år 1854.

Ridderskapet och adeln består numera av omkring 26 500 medlemmar, fördelade på 45 grevliga, 120 friherrliga och 438 vanliga adelsätter (inkl. kommendörsätterna), vilket inalles gör 603 ätter. (Därutöver beräknas omkring 90 släkter fortleva utomlands.) Sedan förra utgåvan utkom för tre år sedan har en friherrlig ätt (nr 262 Klinckowström) och fem adliga ätter (nr 87 Stråle af Ekna, nr 377 Silfverlåås, nr 1856 B de Frese, nr 2165 Nordenstierna och nr 2349 von Samson-Himmelstjerna) utslocknat helt, medan två adliga ätter (nr 406 Fahnehielm och nr 2097 von Francken) har utgått på svärdsidan. Å andra sidan har efter beslut av riddarhusdirektionen två adliga ätter (nr 680 von Hirscheit och nr 1855 Brummer) tillkommit.

Den nya utgåvan har utan tvivel fått en ansiktslyftning i jämförelse med tidigare årgångar, både till form och innehåll. En nyhet är att kalendern för första gången är försedd med skyddsomslag, som återger ett urval av riddarhussalens vapensköldar. Själva bandet är traditionellt ett blått klotband; denna gång dock i en något mörkare blå nyans och i ett något mera tåligt överdrag än vad vi har vant oss vid från senare årgångar. Höjden är densamma som under de senaste femton åren, medan däremot djupet har ökats med ett par centimeter och antalet sidor därmed blivit väsentligt högre. Ett nytt typsnitt och en något förändrad layout både vad avser pärm och inlaga bidrar till att stärka intrycket av en uppfräschning. Vad gäller innehållet har samtliga ingresser till släktpresentationerna omarbetats och utvidgats, samt i förekommande fall försetts med det valspråk som förlänats respektive ätt

och uppgifter om var sköldebrevet förvaras. Alla ätters vapen presenteras i anslutning till ingresserna för första gången i färg och i fullständigt skick. Samtliga vapen har därvid omritats i Riddarhusets regi. Den tidigare, relativt korta allmänna inledningen har förtjänstfullt tillåtits växa ut till en något längre, illustrerad historik över den svenska adelns historia samt en av färgbilder ackompanjerad introduktion till heraldiken. Ytterligare en nyhet är den utmärkta nyckeln till uttal av adliga namn – dessvärre dock bara med ett urval av drygt 150 av släktnamnen och där påbjudna uttal ibland utan diskussion skiljer sig från dem som anges i Claës Uggla, "Om rätt uttal av adliga namn", *Arte et Marte. Meddelanden från Riddarhuset* 50 (1996), s. 2–5. Dessutom har en del nya eller väsentligt omarbetade förteckningar tillkommit mot slutet av boken. På det hela taget måste förändringarna betraktas som utomordentligt positiva. Fortfarande är dock historiken inte av samma kvalitet som i den finländska adelskalendern och man saknar också den intressanta statistiska avdelning som finns i denna.

Vad gäller vår egen släkt, von Schéele, finns det anledning att komma med några kommentarer. Den är även denna gång en av de mer utrymmeskrävande, visserligen inte i paritet med de riktigt stora släkterna såsom von Essen, Hamilton, Hammarskjöld och Mörner af Morlanda, men den upptar ändå närmare fyra trycksidor med familjeuppgifter. Vad gäller Alaskagrenen saknas – förståeligt nog – några data. Mer störande är att den nyskrivna tioradiga ingressen till släktartikeln dessvärre innehåller en ren felaktighet, och två tvivelaktiga uppgifter.

Det står att en gren "sedan 1900 är bosatt i Alaska, USA." I själva verket kom Herman von Schéele tillsammans med bl.a. Victor Bergenheim till Alaska redan i slutet av 1880-talet och bodde permanent där från mitten av 1890-talet. Han gifte sig den 11 november 1897 i Afognaks rysk-ortodoxa kyrka och samtliga hans barn, från 1898 och framåt, föddes i Afognak.

Vidare hävdas det att slakten härstammar från "Martin Scheel, kansler hos hertig Bogislav X av Pommern (1490-talet)." Fortfarande är dock *de facto* prosten i Wiek på Rügen Johannes Scheel(e) att betrakta som vår äldste med säkerhet kände anfader. Om hans anor finns tre olika versioner – där ibland en som inbegriper den ovannämnde Martin – men ingen av dem är källkritiskt oklanderlig, varför ett "möjligen" hade varit att föredra i texten. Rimligen borde Johannes ha nämnts som vår släkts äldsta säkra ana.

Slutligen nämns "bröderna Adam Scheel, hovrättsassessor (1720–1804), och Christian Benjamin Scheel, brukspatron och sedermera bergsråd (1721–1799)," såsom de som 1768 naturaliserades som svenska adelsmän. Visserligen omtalas de ibland även i samtida svenska handlingar som "Scheel" – i tyska dokument växlar formerna Scheel, Schele, Schelle och Scheele friskt – men såvitt jag har kunnat konstatera tecknar sig båda två själva vanligen "Scheele", ofta dessutom skrivet med accent över första e:et ("Schéele"). Som det nu är formulerat får man intrycket att den adliga tyska slakten hette Scheel och först vid naturaliseringen i Sverige fick namnet (von) Schéele med tillägg av accent och -e på slutet, vilket sålunda inte är korrekt.

Dessvärre innehåller släktpresentationen dessutom några korrekturfel, bl.a. saknas månadsangivelse i födelsedatumet på en medlem av släkten, något som i denna utgåva beklagligtvis inte är unikt för vår släkt. Visst får man räkna med en del korrekturmissar i ett verk av denna karaktär och omfattning, men min spontana reaktion är att de i denna årgång är ovanligt många.

Till slut måste också återgivandet av vapnet kommenteras. Det är glädjande med initiativet att återge vapnet i färg. (Såvitt jag vet har vår släkts vapen tidigare endast vid ett tillfälle presenterats i färg i *Adelskalendern*, nämligen i 1903 års utgåva, den gången f.ö. även med hjälmprydnad.) Att samtliga vapen nu har nyritats förefaller också rimligt för att skapa en enhetlighet i vapenpresentationen. Likaså är det positivt att man därvid har gått tillbaka till och kontrollerat i blasoneringen ("vapenbeskrivningen med ord"), som fastställer ett vapens innehåll men ej dess *konstnärliga* utseende. Detta innebär för vår del ett par avvikelser mot den målade vapenplåten i riddarhussalen: i *Adelskalendern* är bakgrundsfärgen (metallen) silver, ej guld, och hjortdjuret en hind, ej en hornförsedd bock. (Avbildningen i sköldbrevet har bakgrundsfärgen silver, men visar en bock, trots att blasoneringen föreskriver en hind. Därför valde Släktföreningen, med vissa reservationer, att framställa vapnet med en bock, då vi presenterade det i *Skandinavisk vapenrulla* för närmare tio år sedan.) De ingående elementen i det i *Adelskalendern* presenterade vapnet är således korrekta. Emellertid nödgas man konstatera, att de invändningar man kan tänkas ha – och som nog också många av oss har – rör den konstnärliga utformningen av fr.a. hinden. Enligt min mening – en uppfattning som delas av flera släktingar som jag har pratat med – ger djuret snarast en association åt hundhället. Dessvärre är vi inte den enda ätt som har "drabbats" av brister i det estetiska utförandet av vapnet. (Jfr dock f.ö. adliga ätten Klingspors vapen, där hjortdjuret, i det fallet en bock, har fått en betydligt mer tilltalande utformning.) De estetiska tillkortakommandena är så desto mera beklagliga, eftersom verket i övrigt, som nämnts, vunnit stort på de förändringar som vidtagits.

*

När vi ändå är inne på bokverk rörande den svenska adeln finns det anledning att notera ännu en utgivning. Under hösten 1998 kom Gustaf Elgenstiernas niobandsverk *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser* ut i faksimilutgåva. Originalupplagan publicerades 1925–1936. Det är Sveriges Släktforskarförbund som står för utgivningen. Elgenstiernas *Ättartavlor* är, trots många fel och brister, särskilt avseende medeltids- och 1500/1600-talsförhållanden, fortfarande att betrakta som standardverket när det gäller svensk adelsgenealogi, och Släktforskarförbundet är att gratulera till det utmärkta initiativet, att ge ut arbetet i nytryck.

Adam von Schéele

Kassaredovisning från senaste släktmötet

Här följer kassaredovisning för åren 1995–1997:

Resultat och balansräkning 1995

Resultaträkning

Inkomster

Medlemsavgifter	9 850,00	
"Tillfälligt lån"	3 550,00	
Bidrag	1 600,00	
Ränta	177,12	
Släktmöte inkl. buss	<u>27 285,00</u>	
Summa	42 462,12	42 462,12

Utgifter

Tidning	4 347,00	
Utskick	1 343,00	
Repro	400,00	
Styrelse	585,00	
Diverse	946,69	
Släktmöte inkl. buss	<u>50 110,05</u>	
Summa	57 731,74	57 731,74

Resultat 1995 **-15 269,62**

Balansräkning

Ingående balans 950101	17 713,01	
Förlust 1995	<u>-15 269,62</u>	
Utgående balans 951231	2 443,39	

Resultat och balansräkning 1996

Resultaträkning

Inkomster

Medlemsavgifter	8 350,00	
Ränta	<u>26,50</u>	
Summa	8 376,50	8 376,50

Utgifter

Utskick	455,00	
Styrelse	856,00	
"Tillfälligt lån"	3 561,00	
Släktmöte	<u>54,00</u>	
Summa	4 926,00	4 926,00

Resultat 1996 **3 450,50**

Balansräkning

Ingående balans 960101	2 443,39	
Vinst 1996	<u>3450,50</u>	
Utgående balans 961231	5 893,89	

Resultat och balansräkning 1997

Resultaträkning

Inkomster

Medlemsavgifter	8 150,00	
Ränta	<u>54,25</u>	
Summa	8 204,25	8 204,25

Utgifter

Tidning	840,00	
Diverse	<u>806,40</u>	
Summa	1 646,40	1 646,40

Resultat 1997 **6 557,85**

Balansräkning

Ingående balans 970101	5 893,89	
Vinst 1997	<u>6 557,85</u>	
Utgående balans 971231	12 451,74	

Eddy Bergenheim, kassör

Verksamhetsberättelse för perioden 1 juli 1995–30 juni 1998

Styrelsen har bestått av följande släktmedlemmar:

<i>Ordförande</i>	Bengt Bergenheim	(–30 september 1995)
	Adam von Schéele	(30 september 1995–)
<i>Vice ordförande</i>	Adam von Schéele	(–30 september 1995)
	Rolf Bergenheim	(30 september 1995–)
<i>Sekreterare</i>	Margareta Johansson	
<i>Kassör</i>	Eddy Bergenheim	
<i>Ledamöter</i>	Eva von Schéele	
	Henrik von Schéele	
	Nellie Wendebblad	

Övriga förtroendeuppdrag har innehafts av följande medlemmar:

<i>Revisorer</i>	Kerstin Nilsson	
	Sigge von Schéele	(–30 september 1995)
	Margareta de Muscote	(30 september 1995–)
<i>Revisorssuppleant</i>	Rolf Bergenheim	(–30 september 1995)
	Henric Stenby	(30 september 1995–)
<i>Arkivarie</i>	Stig Bergenheim	

Släkthemöte hölls på Riddarhuset i Stockholm den 30 september 1995. Ett åttiotal medlemmar deltog. Utöver mötesförhandlingar, middag och trevlig samvaro bestod programmet bl.a. av en guidad rundvandring på Riddarhuset och musikalisk underhållning. Ett gruppfoto togs på trappan till den vackra 1600-talsbyggnaden. Diplom utdelades till Brita Melin, Disa von Schéele, Ivar Senelius och Karl-Erik Tollbäck.

Under perioden har styrelsen haft 5 protokollförda sammanträden och ett tjugotal arbetsmöten. Sammankomsterna under 1995 och 1998 har huvudsakligen bestått i att förbereda och organisera släkthemötena.

Fortlöpande har uppdatering gjorts av såväl släktregistret som medlemsförteckningen. Även arbetet med att lägga in basinformation om äldre släktingar på data har fortgått.

Under framförallt 1996 har registrering av uppgifter rörande främst "fasta" foton i äldre album i släktföreningens arkiv genomförts. Delar av föreningens arkiv, inkl. de nämnda albumen, har under våren 1998 deponerats på Landsarkivet i Göteborg.

Också en del annat arbete med arkiv har bedrivits under perioden, såsom montering av fotografier. Donationer till arkivet i form av foton och annat material har förekommit i begränsad omfattning.

Medlemsbladet har utkommit med tre nummer bestående av inalles 72 sidor. Artiklarna har belyst skilda ämnen såsom exempelvis släktmötet i Stockholm, sammanträffanden med Herman von Schéele i Alaska, blomstermålarinnan Charlotte von Schéeles liv och gärning, underofficeren Gustaf Bergenhe(i)ms händelserika levnad, nutida bergenheimssläktingar i USA och deras bakgrund, 200-årsminnet av bergmästaren Franz von Schéeles födelse samt historiska miljöer i Sverige med anknytning till våra släkter.

Under perioden har föreningen vidare skaffat sig en hemsida på Internet, med adress: <http://www.geocities.com/Tokyo/4240/>. På hemsidan har hittills uppgifter om styrelsens sammansättning och några tidigare medlemsblad lagts in. På sikt räknar vi med att ha samtliga medlemsblad inlagda där liksom en hel del annan information. Ansvarig för arbetet med hemsidan är styrelseledamoten Henrik von Schéele.

Uppgifter om pris för framställande av kopior av våra släkters vapensköldar – att säljas till intresserade föreningsmedlemmar – har inhämtats. Med anledning av föreningens ekonomiska situation har framtagning av ett förstatryck (kostnad 7 000 kr) inte varit möjligt att göra under perioden, men det förväntas kunna ske inom kort.

Kontakter och informationsutbyte med amerikanska släktingar på såväl bergenheims- som schéelesidan har förekommit i viss omfattning. Förhoppningsvis kan denna verksamhet intensifieras och utvidgas under kommande år.

Göteborg den 30 juni 1998

Adam von Schéele

Rolf Bergenheim

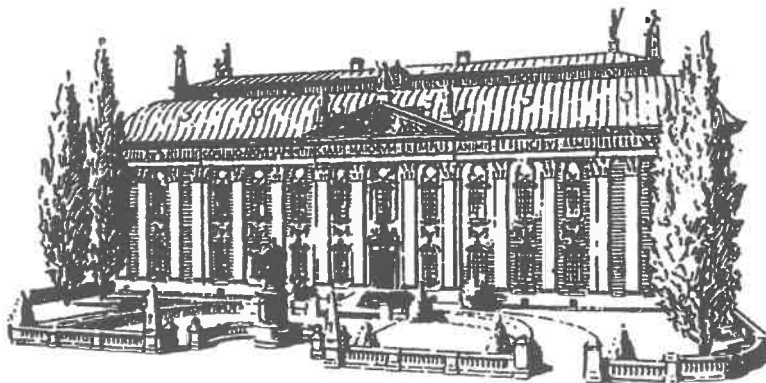
Margareta Johansson

Eddy Bergenheim

Eva von Schéele

Henrik von Schéele

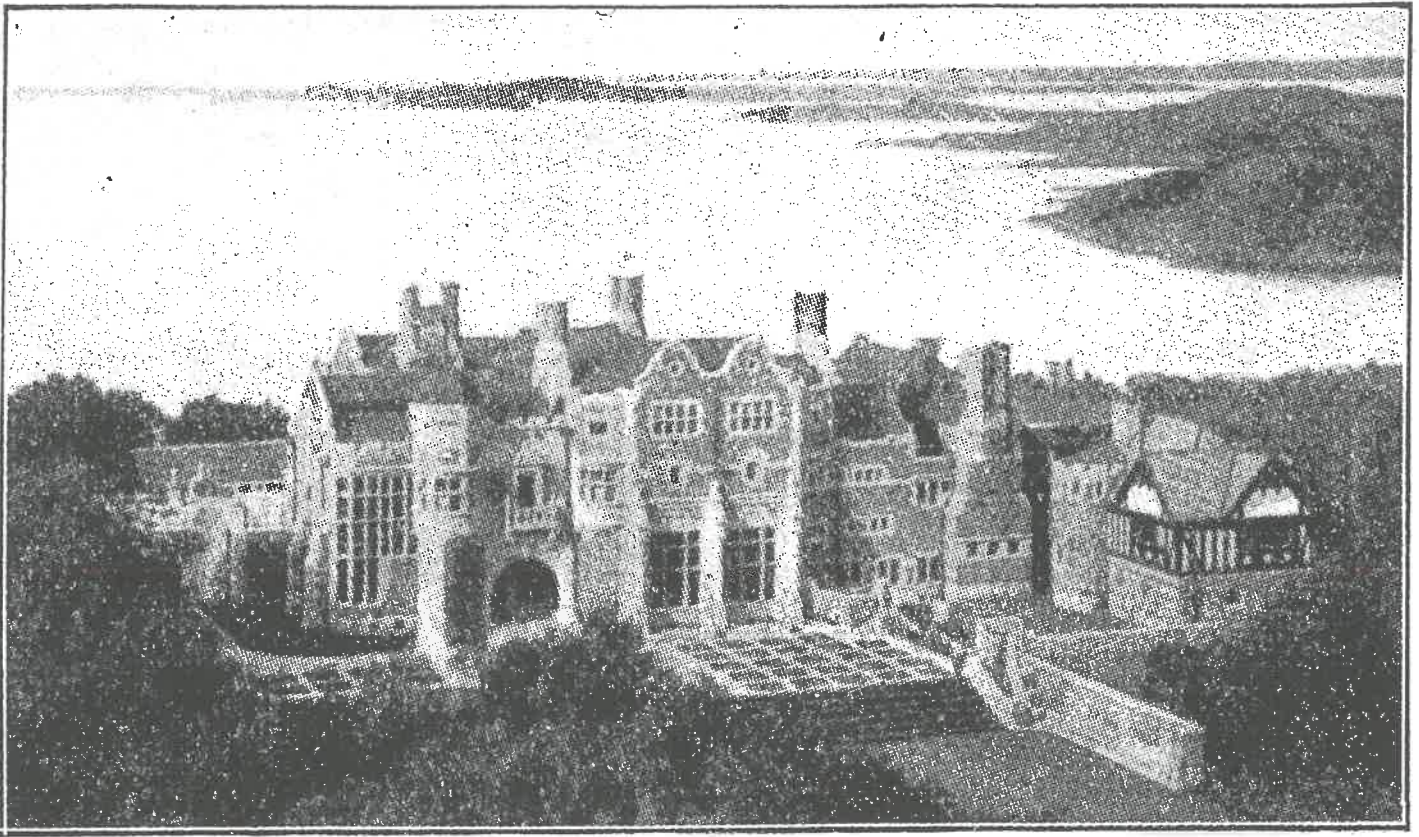
Nellie Wendeblad

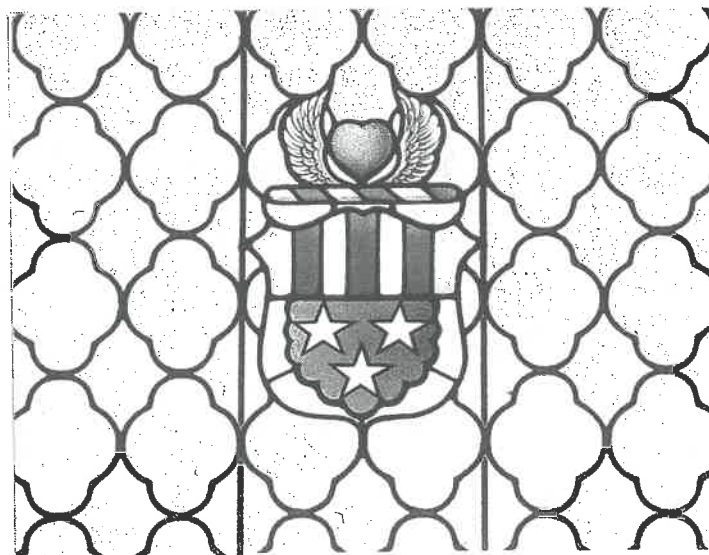
1995 års släktmöte ägde rum i en av de vackraste och förnämsta byggnaderna från svenskt 1600-tal, Riddarhuset i centrala Stockholm, ...

... där vi under rundvandringen bl.a. kunde beundra denna vackra allegoriska plafondmålning, Dygdernas rådslag, av David Klöcker Ehrenstrahl i riddarhussalens tak. Det är moder Svea själv som tronar på ett moln i bildens nedre del.

*Vid 1998 års möte besöktes bl.a. ett av de sista stora slottsbyggena
i Sverige, Tjolöholms slott i Fjärås, uppfört åren 1898–1904
av makarna James Fredrik och Blanche Dickson, ...*

*... något som framgår tydligt då ätten Dicksons vapen återfinns
på åtskilliga ställen i slottet, bl.a. i ett av glASFönstren.*

Protokoll fört vid släktmötet den 29 augusti 1998 på Botaniska trädgården i Göteborg och Tjolöholms slott i Fjärås

- § 1 Mötet öppnades av ordföranden Adam von Schéele.
- § 2 Dagordningen upplästes och godkändes.
- § 3 a) Till ordförande för dagens förhandlingar valdes Adam von Schéele.
b) Till sekreterare för dagens förhandlingar valdes Margareta Johansson.
c) Till justerare tillika rösträknare valdes Gunnel Stenby och Sven von Schéele.
- § 4 Senaste släktmötesprotokollet ansågs föredraget, då det införts i vårt medlemsblad.
- § 5 Kallelse till årsmötet ansågs gjord i laga ordning.
- § 6 Verksamhetsberättelsen, som skickats ut till släktmötesdeltagarna i förväg, ansågs föredragen och godkändes.
- § 7 Kassa- och revisionsberättelsen upplästes och godkändes.
- § 8 Styrelsen beviljades ansvarsfrihet.
- § 9 Nästa släktmöte föreslogs förläggas till Filipstadstrakten. Det framfördes även funderingar om Finlandsresa i samband med eventuellt möte i Stockholm.
- § 10 Till styrelse för perioden 1998–2001 valdes följande släktmedlemmar:

ordförande	Adam von Schéele	omval
vice ordförande	Rolf Bergenheim	omval
sekreterare	Margareta Johansson	omval
kassör	Eddy Bergenheim	omval
ledamöter	Nellie Wendebblad	omval
	Eva von Schéele	omval
	Henrik von Schéele	omval

§ 11 Till revisorer och revisorssuppleant för perioden 1998–2001 valdes följande släktmedlemmar:

ordinarie	Margareta de Muscote	omval
	Svante Bergenheim	nyval
suppleant	Henric Stenby	omval

Avgående revisorn Kerstin Nilsson avtackades.

§ 12 Föreningens framtid, bl.a. förnyelsebehovet av styrelsen, diskuterades. Som en möjlig väg att introducera nya styrelsemedlemmar föreslogs att dessa under mandatperioden inte formellt ingår i styrelsen, men ändå närvarar vid styrelsemötena, och på så sätt smidigt kommer in i styrelsearbetet. Som adjungerade styrelsemedlemmar valdes Maria Lindqvist och Carl Johan von Schéele.

§ 13 Medlemsavgiften diskuterades. Det beslöts, bl.a. med anledning av ökade portokostnader, att höja den till 100 kr per år för enskild medlem och 150 kr per år för familj.

§ 14 Det meddelades angående reproduktion av släktvapnen att vi, eftersom ett förstatryck betingar en betydande kostnad, inte har haft möjlighet att genomföra detta under den gångna perioden, men att vi hoppas kunna göra det nu. För medlemmarna kommer då varje exemplar att kosta 100 kr styck. Intresserade kan skriva på en beställningslista.

Det finns också möjlighet att köpa exemplar av *Skandinavisk Vapenrulla*, där de båda vapnen publicerats. Även när det gäller detta kan intresserade skriva på en beställningslista.

§ 15 Meddelanden:

Föreningen har för närvarande cirka 235 medlemmar.

Alla uppmanades att försöka intressera våra unga för föreningen, och inte minst att anmäla adresser för ungdomar som flyttar hemifrån, så att vi fångar upp dessa.

En ny adressförteckning föreligger. Deltagarna uppmanades att kontrollera uppgifterna angående sig själva och att i förekommande fall rätta och komplettera dessa med t.ex. e-postadresser.

Deltagarna uppmanades att lämna namn- och adressuppgifter till möjliga nya medlemmar.

Föreningen har som meddelades i verksamhetsberättelsen deponerat delar av föreningens arkiv på Göteborgs landsarkiv. Villkoren för depositionen kommer att fastställas i samråd med förste arkivarie Per Clemensson.

Eddy Bergenheim läste upp ett brev från sin bror Hans som hade deltagit i en trevlig och intressant släkträff med Bergenheimare i USA. En utvidgad version av Hans berättelse kommer att publiceras i medlemsbladet.

§16 Övriga frågor förelåg ej.

§17 Ordföranden tackade å styrelsens vägnar för fortsatt förtroende, och avslutade mötet.

[Adam von Schéele]
Adam von Schéele
ordförande

[Margareta Johansson]
Margareta Johansson
sekreterare

[Gunnel Stenby]
Gunnel Stenby
justerare

[Sven von Schéele]
Sven von Schéele
justerare

* * *

Pionjärer i släktföreningen har gått ur tiden

I alla föreningar är givetvis medlemmarna den viktigaste komponenten – utan medlemmar, ingen förening – men det behövs också en styrelse, i vilken förhoppningsvis många goda krafter förenas och samarbetar för att se till att intentionerna med verksamheten förverkligas. Uppgifterna handlar i en sammanslutning som vår t.ex. om att planera och ordna släktmöten, att kräva in och förvalta medlemsavgifter och att dokumentera våra släkters historia genom forskning och insamling av fotografier och brev. Under loppet av drygt ett och ett halvt år – från november 1997 till juli 1999 – gick fem av släktföreningens tidigare förtroendevalda bort: Bertil Bergenheim, Stig von Schéele, Erik Nilsson, Stig Bergenheim och Sigge von Schéele.

Såsom nämnts under rubriken "Legala notiser" i ett tidigare nummer av bladet avled den 4 november 1997 *Bertil Bergenheim* (Fj. IV/Pl. III) 72 år gammal. Han var under åren 1979–1990 revisor i släktföreningen, och fullgjorde detta uppdrag pliktstroget.

Stig von Schéele (Pl. I) var efter faderns död 1961 adliga ätten von Schéeles huvudman. Tillsammans med sin fars kusin Astrid von Schéele var han den

som redan år 1968 tog det goda initiativet till de gemensamma släktmötena för familjerna von Schéele och Bergenheim. När släktföreningen formellt bildades 1979 blev han vice ordförande och kvarstod som sådan till 1988. Han var hedersmedlem av föreningen och vid sin bortgång den 5 juli 1998 74 år.

Erik Nilsson (Fj. I) var ledamot av styrelsen 1984–1990 och utförde i denna kapacitet ett värdefullt arbete för föreningen. Vid flera släktmöten fungerade han dessutom tillsammans med sin hustru Kerstin som mottagningskommitté – hälsade välkommen, prickade av de anländande i deltagarförteckningen och delade ut namnskyltar. Erik Nilsson gick bort den 4 september 1998. Han blev 87 år.

Stig Bergenheim (Fj. XI) var under många år föreningens allt-i-allo. Han var sekreterare under åren 1979–1981 och 1984–1990, styrelseledamot 1981–1984 och 1990–1992, samt formellt arkivarie 1981–1998; i praktiken hade han redan långt tidigare utfört arkivarieuppgifter inom föreningen även om någon sådan post inte fanns på papperet. I samtliga dessa funktioner utmärktes hans arbete av stort nit och djupt engagemang: han skötte utskick – som alltid bar hans personliga prägel – och höll kontakten med olika delar av våra släkter, han lyckades få in, och därmed bevara, stora mängder ovärderliga fotoskatter och andra handlingar från diverse fränder, och såg därutöver till att åtskilliga bilder avfotograferades för bl.a. de översiktliga fotomontage som då de visas i samband med släkträffarna brukar röna stort intresse. I samband med släktmötena bidrog han förutom med goda insatser under själva mötesförhandlingarna även vid många tillfällen till underhållet, bl.a. genom att spela på såg. På senare år författade han också flera intressanta artiklar för medlemsbladets räkning.

Utan Stig Bergenheims mångåriga outtröttliga, oegennyttiga och uppoffrande insatser för föreningens fromma hade den utan tvivel inte varit vad den idag är. Han såg alltid fram emot släktsammankomsterna, och så sent som en dryg månad före sin bortgång deltog han för sista gången i ett släktmöte. Han somnade in den 10 oktober 1998 i en ålder av 82 år.

Sigge von Schéele (Pl. X/Fj.IX) var yngre bror till den tidigare nämnda Astrid von Schéele och under åren 1979–1995 revisor i släktföreningen, en syssla som han genomförde på ett korrekt och förtjänstfullt vis. Han dog den 2 juli 1999. Sigge von Schéele blev 87 år.

Med tacksamhet ser vi tillbaka på dessa mäns gärningar i föreningens tjänst. Vi minns dem med glädje och saknad, och lyser frid över deras minne.

Styrelsen

* * *

Ytterligare kontakter med transatlantiska fränder

Vi har ju i tidigare släktblad berättat om olika föreningsmedlemmars förbindelser med bl.a. nederländska fränder på von Schéele-sidan och amerikanska släktingar på Bergenheimssidan. Som ännu ett tecken på informations- teknologins positiva sidor skall jag i det följande berätta lite grand om de kontakter, som jag de senaste åren har haft med geografiskt avlägsna men släktmässigt relativt närstående fränder. I somliga fall var deras existens tidigare totalt okänd för mig och vice versa.

I maj 1998 fick jag ett e-brev som inleddes på följande vis:

Hej Adam!

Jag hittade ditt namn via en sökning på Internet. Jag letade efter information om min förfader Adam von Scheele och hittade istället en levande Adam von Scheele.

Brevskrivaren fortsatte med att berätta att han sysslade med släktforskning, att den gamle Adam var hans farmors mormors farfars farfar och att hans farmors morföräldrar med barn hade utvandrat till Minnesota på 1880-talet. Där hade hans anfäder och anmödrar i stort sett vistats sedan dess. Eftersom han hade bott i Sverige under några år och dessutom hade en svensk fru kunde han dock både tala och skriva svenska. Undertecknaren av brevet hette David Curle.

Jag svarade förstås genast och kunde bekräfta att vi var släkt (den gamle Adam är min farfars farfars farfars far). Ytterligare ett par led efter Adam har vi gemensamma anor, men därefter delar sig våra anträd. David är dotterdotters dottersons son till Carl von Schéele (1807–1898), äldre bror till vår anfader, fanjunkaren Herman von Schéele (1823–1875). Plönningegrensens och Davids första gemensamma anor är alltså Hermans och Carls föräldrar Sven Götrik von Schéele (1781–1831) och hans hustru Johanna Christina, född Francke (1781–1844).

Sedan den första kontakten har David och jag haft en relativt livlig och omfattande korrespondens med utbyte av släktforskningsinformation och annat. Vi har kunnat hjälpa varandra med diverse uppgifter så att våra respektive släkträd fått en allt fulligare krona. Inom parentes kan nämnas att vi i Davids träd hittar den svenska gymnastikens fader, Per Henrik Ling. Denne var nämligen bror till Carl von Schéeles svärmor Maria, g. Theorin.

David, hans svenskfödda fru Helen och deras yngste son Henrik, då bara ett par månader gammal, deltog i släktmötet 1998; den vid denna tidpunkt två och ett halvt år gamle Niklas fick stanna hemma hos sina morföräldrar. I samband med mötet överlämnade David till släktarkivet en pärm med resultatet av sina genealogiska forskningsmödor. (Den intresserade kan f.ö. titta

in på Davids hemsida <[http:// www.curle.com](http://www.curle.com)>, där det finns en hel del information om David och hans familj, men också bl.a. om hans släktforskning.) Vi räknar med att här i medlemsbladet framgent kunna publicera de delar av denna, som bedöms kunna ha intresse för föreningens medlemmar. Ett första smakprov får vi i en artikel på annan plats i detta nummer.

David hade senare också vänligheten att översända ett exemplar av en bok, som heter *Derevnia's Daughters. Saga of an Alaskan Village*, författad av Lola Harvey, till mig. I boken skildras samhället Afognaks knappt hundraåriga historia fram till dess att det övergavs av sina innebyggare efter den stora jordbävningen på långfredagen 1964. Invånarna byggde sedan upp ett nytt samhälle, Port Lions, på andra sidan sundet, på Kodiak Island. I centrum för skildringen står inte minst Herman von Schéele, något av byns patriark, och tre starka kvinnor i hans omgivning: hans svärmor, hans svärdotter Grete och hans dotter Eunice. Boken är på närmare 500 sidor och publicerades av Sunflower University Press, Manhattan, Kansas 1991. (ISBN-numret är 0-89745-135-X för den som vill försöka komma över ett eget exemplar.)

*

Jag har också haft kontakt med olika delar av Alaskagrenen, d.v.s. ättlingar till plönningsesonen Herman von Schéele (1869–1961), som 1887 utvandrade till Amerika och relativt snart kom att bosätta sig i Alaska, där han 1897 ingick äktenskap med en rysk-aleutisk flicka, Eulavia Gregorioff (1882–1920). I äktenskapet föddes fjorton barn, varav tio uppnådde vuxen ålder.

Sommaren 1999 besökte ett av Hermans många barnbarn, Elise 'Corky' von Scheele¹ Campbell, och hennes make Pete Sverige, och träffade då några av fränderna här, bl.a. Jarl och Gert von Schéele med familjer. Hon var också som hastigast i kontakt med mig telefonledes, och vi har alltsedan dess regelbundet korresponderat via e-post och brev. Tack vare 'Corky' har jag kunnat komplettera släktregistret på en hel del punkter vad gäller den omfattande och bitvis ganska snåriga Alaskagrenen, och hon har förnämligt nog lovat att hjälpa till att försöka få fram ytterligare upplysningar som kan täcka somliga av de luckor vi har på detta område. 'Corky' och Pete hoppas kunna delta i årets släktnöte.

*

På hösten 1998 fick vår styrelseledamot Henrik von Schéele ett e-brev från en Toni-Ann von Scheele, född Perry, på Guam, en liten ö ute i Stilla havet. Hon skrev att hon hade hittat Henriks namn via Internet och undrade om han

¹ De amerikanska fränderna stavar vanligen vårt släktnamn *utan* akut accent ('von Scheele'). Jag har därför valt att i detta sammanhang använda denna form för alla Hermans ättlingar, men inte för honom själv, då han ju var född i Sverige. När han omnämns skriver jag *med* accent ('von Schéele').

hade några kopplingar till Kodiak Island, Alaska, vilket Henrik förstås kunde bekräfta att han hade genom sin farfars bror Herman och dennes ättlingar. Toni berättade då att hennes make David egentligen inte kände till särskilt mycket mer om sin bakgrund än att han själv var född på Kodiak och att hans far Neil – som han inte hade haft kontakt med på många år, eftersom Davids föräldrar skildes när han och hans syster Paulene var små – som barn hade adopterats av en kvinna vid namn von Scheele på Kodiak. Förnamnet på kvinnan var han inte säker på och några andra släktingar kände han inte till. Henrik svarade med att skicka uppgifter ur *Sveriges adelskalender* angående Alaskagrenen och pratade också med mig för att höra om jag kände till något om detta. Jag kunde bidra med några få upplysningar och började också korrespondera så smått med Toni. Ganska snart framkom det att Davids farmor var Hermans dotter Enola. Genom den tidigare nämnda boken, *Derevnia's Daughters*, fick jag fram en mängd information. Det visade sig att Neil var femte och yngsta barn till Enola i hennes äktenskap med norskättlingen Niels Nielsen¹, men att Enola och Niels hade skilts redan när Neil var ett spädbarn. Han hade då adopterats av Enolas äldre bror Robert von Scheele och hans hustru Grete; därav efternamnet von Scheele. Med hjälp av 'Corky' von Scheele Campbell har jag sedan kunnat uppdatera uppgifterna om Enolas barn ytterligare något.

David och Toni är båda anställda i amerikanska marinen – det är därför de vistas på Guam som ju är en viktig flottbas. De har tre barn: Joshua som nu är tio år och tvillingflickorna Janessa och Jessica som är sju. Vår korrespondens har fortsatt – något oregelbundet får jag väl tillstå – men jag har i varje fall bl.a. skickat en bild på vårt vapen och en kopia på ett foto av Herman till dem samt försökt förklara hur vi i Sverige uttalar vårt släktnamn.

Adam von Schéele

DEREVNIA'S
ALASKA
DAUGHTERS
 SAGA OF AN ALASKAN VILLAGE

Så här ser omslaget till den innehållsrika och intressanta boken om Afognak, Derevnia's Daughters. Saga of an Alaskan Village, ut. Kvinnan i förgrunden är Herman von Schéeles svärmor Parascovia Gregorioff.

¹ Enola gifte så småningom om sig med Mike Mullan och fick då ytterligare ett barn.

Plönninge för hundra år sedan (II)

I förra numret återgav vi första delen av en artikel författad av professor Hjalmar Nathorst, "Ett halländskt åkerbruk", vilken ursprungligen publicerades för mer än ett sekel sedan, i *Tidskrift för Landtmän* 1896. Där behandlades exempelvis vilka åtgärder som hade vidtagits för att förbättra egendomen under Herman von Schéeles och hans äldste sons Henris tid. Här kommer nu det andra och avslutande avsnittet i vilket vi bland mycket annat får veta vad som odlades på Plönninge och vilka djur som fanns på gården.

Adam von Schéele

En annan rätt intressant växtföljd – n:o 2 – användes på en mindre areal af egendomen, på en så svag sandjord på rullstensbotten, att den förr ej gifvit mera än 4 t:r råg pr tunnland.

N:o 2

1. *Potatis*. I föregående skifte med höstråg har på våren utsåtts 5–6 kg billigt rödklöfverfrö och dessutom humlelucern och hvitklöfver, för att frambringa en gröngödning för potatisen och att kvarhålla lösliga växtnäringsämnen i jorden. Under regniga höstar skördas der stundom 2 klass klöfverhö pr tunnland, och för att förekomma att klöfvern bildar frö, betas åtminstone en gång. Rågstubben med deri växande klöfver omplöjes antingen under vintern, om den är blid, eller ock mycket tidigt på våren till ett djup af 10 till 12 tum.

Potatisen erhåller en gödsling af 18 lass stallgödsel, utspridd före eller efter plöjningen och 400 kg kalk, som nedbrukas med årder rätt tidigt, jemte 150–250 kg kainit, som utsås om hösten. Före sista körningen utsås 150 kg thomasmjöl. Potatisen häst- och handhackas 3–4 gånger, och då blasten der efter blifver mycket stark, så blifver fältet alldeles fritt från ogräs. Afkastningen är 130–180 hektoliter pr tunnland och afyttras så mycket deraf som ske kan som matpotatis till lönande pris i Göteborg, hvarigenom en särdeles god inkomst erhålles.

Af de sorter som odlas har *Athene* lemnat högsta afkastningen. *Magnum bonum* odlas dock i större skala, ty den är under våren och sommaren mera värderad som matpotatis. *Early Regent* fordrar en ren och ej alltför torr jord och odlas rätt mycket, ty som den är tidig kan potatisskörden derigenom förr påbörjas. *Bruce* är en både god och gifvande sort för medelgoda och bättre jordmåner. *Richters imperator* är på nämnda jordarter mycket gifvande men ingen god matpotatis och ej fri för sjuka. *Phoebus* är en god och mycket rikt gifvande sort, i likhet med *Athene* mögnar den dock väl sent för att kunna odlas i större skala.

2. *Jätte-vårråg* följer efter potatisen och för densamma gödglas tidigt på våren med 150 kg thomasmjöl, 205 kg kainit och, der så finnes nödigt, dessutom med 20–30 kg chilesalpeter såsom öfvergödning. Afkastningen är 800 till 1,100 kg pr tnd.

3. *Höstråg*. Vårrågens stubb omplöjes genast efter skörden till 8 tums djup, harfvas och ringvältas. Tjugo lass kort, väl brunnen stall- eller kompostgödsel påföras och nedbrukas med klös- eller fjederharf. I denna gödsel inblandas under sommaren dagligen 20 procents superfosfat, beräknad till 1,000 kg pr tunnland, hvarigenom qvävförlust förebygges och gödslen riktas på fosforsyra. Afkastningen är 900 till 1,200 kg pr tnld.

Samtliga skördeuppgifter äro tagna från hvad som utmätts från magasinet och redovisats, och gälla sålunda fullt magasintorr vara.

Fröodling af klöfver- och gräsarter, rotfrukter och trädgårdsväxter har under en längre tid bedrivits i rätt stor skala. Men då prisen å frö allt jemt fallit, och odlingen kräfver synnerlig omtanka och i större utsträckning inkräktar på hela hushållningen, så odlas numera ej mycket frö, ty med en så stor kreatursbesättning som egendomen har, är det angeläget att mycket foder frambringas.

Af hafre odlas probsteierhafre, och den har i öfver 30 år odlats med bästa framgång i Halland, hvarest den mångenstädes utgör hufvudsädet. De genom tullen nu uppnådda något högre prisen på andra sädesslag hafva dock medfört, att hafreodlingen något minskats. Dock kan extrapris derstädes erhållas för god utsädeshafre, och har Plönninge länge varit känt för att frambringa dylik. Historien om dess odling är, att 1885 inköptes en Mayer-Krügers triör, med hvilken frånskildes 90 procent, så att endast 10 procent af det bästa af hela skörden användes till sådd. Sorteringen har fortsatts, utsädesmängden är ej stor, jordmån och klimat gynsamma och sålunda har af den i 30 år på platsen odlade hafren utbildats en synnerligen gifvande, extra bladrik varietet med styft strå och som väl förgrenar sig. Nyare sorter hafva äfven försökts med framgång och lemnat en vacker skörd, som i afkastning til halm eller kärna dock ingalunda öfverträffat gårdens egen hafre eller varit lika bladrika.

Trädgård och park intaga en areal af 3 tnld, som djupgräfts till 18 tum och planerats. Femtio goda fruktträd hafva blifvit planterade och stå nu i bästa utveckling. Mellan dem äro mångåriga grässlåg sådda för att lemna ett tidigt grönfoder till ladugården, vanligen redan i slutet af Maj, då hundäxing och knylhafre nått en längd af 4 fot. Gödselvatten påföres denna vall flera gånger årligen och gifves äfven stallgödsel någon gång jemte aska från hushållet eller konstgödning. Nytt gräsfrö utsås allt emellanåt och nedharfvas eller täckes med s.k. skrapgödsel från gödselstäderna. I trädgården odlas äfven fruktbuskar samt dyrbarare potatissorter.

Intressant var att se den förträffliga verkan, som den flitiga gödslingen för gräset utöfvade på fruktträden. Snart sagdt hvart enda ett af dem dignade bokstafligen under en rik fruktskörd, och på flera af dem sutto 12–13 stora äpplen så tätt tillsammans af grenarne som de kunde sitta och voro alla väl utbildade. Svårligen kunde annorstädes så rik skörd påträffas som den anförda, och träden kunde ej bära mera. Detta var en syn, som för fruktodlare, hvilka ej flitigt gödsla sina träd, hade varit mycket lärorik.

Betesmarken, 6 tnd, nu bevuxen med fullt mogen löfskog, kommer att odlas, och är början dermed gjord med halfva arealen, som består af en mot söder sluttande backe, hvilken är ganska jemn och stenfri och hvars botten utgöres af fin, något lerblandad sand. Det odlings sätt som användes är följande. Längs sluttningen gräfves en fann breda schakt 12–15 tum djupa, i hvilka grästorfvån från följande schakt nedlägges och täckes med lös jord från botten. Der svackor förekomma fyllas de med jord från befintliga kullar, sedan matjorden förut undankastats. Stenar och rötter undanrödjas fullständigt. Nästa vår planteras odlingen med potatis och merglas och gödslas på följande vinter samt utlägges med mångåriga grässlåg till slätter och bete. Med hjälp af riklig gödsling bör ett tidigt och ymnigt grönfoder erhållas. Som grundvattnet vid backens slut står högt, är afsigten att der gräfva en vattenbehållare, från hvilken medelst en mindre vindmotor och rör, vattnet kan under den torrare årstiden uppfordras och silas öfver fältet.

Kreatursbesättningen utgöres af 10 arbetshästar, som förr rekryterats genom inköp, men sedan stallet ombygts så att utrymme dertill erhållits, pålägga hästar. För närvarande finnas 3 stycken unga dylika.

I koladugården äro 70 djur af svart- och hvit låglandsras med ett och annat grått exemplar uppställda och äro de hufvudsakligen på stället uppfödda. År 1873 utgjordes korna af helt svarta holländare, till hvilka sedan dess användts fullblodstjurar från Säbyholm, Bjellerup, Barsebäck samt Vapnö. Första införseln af nytt blod utföll synnerligen väl, ty afkomman blef stor, kraftig och särdeles mjölkgivande. Exempelvis må anföras 2 kor Minerva och Malin, fallna efter holländska kon Mina. De uppnådde en ålder af respektive 18 och 16 år och lemnade 1,400 till 1,800 kannor mjölk ända till de sista åren. Dessa äro stammödrar till 1/3 af nu befintliga djur. Kon Emma af samma stam och efter en tjur från Bjellerup, har ovanligt djupa och kraftiga former och har de 8 sista åren i medeltal gifvit 4,800 kg mjölk. En tvåårig son till henne, af förträfflig exteriör, grå och hvit, är ladugårdens yppersta tjur, men allt för nära beslägtad med en del af hondjuren för att kunna användas till dem. En förut inom hjorden drifven nära släktskapsparning gaf så dåliga resultat, att man på Plönninge ej mera vill inlåta sig på densamma.

Den ostfriesisk-holländska rasen förekommer obetydligt i Halland och är der ej föremål för premiering. Mest värderas ayrshire- och tønderraserna, men von Scheeles erfarenhet är, att der ett fullt tillräckligt underhåll lemnas, fås största afkastningen af ostfriesarne. Medelmjölknings inom ladugården för djur som kalvat tvenne gånger, är 3,750 kg med en fetthalt af 3,25 procent. Högsta afkastningen har varit 6,400 kg pr år och 31 kg pr dag.

Stallfordring eger rum största delen af året, och något kraftfoder består de högst mjölkande korna, då de gå lösa eller tjudras på bete. Kraftfordret till djuren utgöres af 3 à 4 sorters oljekakor samt hvetekli, hvaraf gifvas 2–6 kg pr dag och djur allt efter deras mjölkning.

För att erhålla en fetare mjölk och då ifrågavarnade korsning visat sig lemna mycket goda resultat, ämnar von Scheele använda en korthornstjur till en öfvergående korsning och möjligen äfven förse sig med qvigor af half

korthorns- + ostfriesisk ras, till hvilken ofvan anförda ostfriesiska tjur eller en helbroder till denna skola användas. Afsigten är att minska svinens antal och öka nötkreaturens till 90 djur.

Svinhjorden har varierat mellan 80–150 stycken, bestående af half- och trekvartsblod Yorkshireras efter fargaltar från Svalöf och Remmene. Svinen erhålla affall från mejeriet, billigare gröpe, rågkli, kokt potatis samt under sommarmånaderna något melass. Skummjölken, som under goda svinpris kunnat tillgodogöras med 1 1/2 öre, realiserar nu endast 3/4 öre pr kg, sedan skötsel, foder, räntor och byggnadens underhåll m.m. frånräknats.

Gödselproduktionen uppgår till 1,400 lass om cirka 900–1,000 kg i vigt, hvilket pr år och tunnland gör fullt 8 1/2 lass (8,500) pr tunnland. Erfarenheten har lärt, att om säd af bästa beskaffenhet skall erhållas, får ej en större mängd ladugårdsgödsel användas. Emellertid få odlingarne till en början tillgodogöra sig öfverskott af ladugårdsgödslen, och öfverproduktion af denna, af jordbrukarna så eftersökta vara, kan alltid förebyggas på flera sätt. Den omtänka, med hvilken den flytande spillningen tillvaratages och att från de på skogen belägna mossarne dyjord hemtas och inblandas i gödslen samt påföres mullfattiga åkrar samt att af de öfre hvittmossлагren torf uppskäres, torkas och i mån af behof söndermales för att användas som torfströ i samtliga stallar, – bidrager till en ökad gödselmängd och stigande myllhalt i åkrarne. Nämda hemmatillverkning af torfströ är enda sättet för att erhålla detta strö billigt.

Skogen trakthugges i långa smala skiften, hvarigenom den i de flesta fall sjelf består af afverkade styckena. På lämpliga platser få arbetare anlägga bostäder och odla jord mot skäliga afgifter, och utgöres en stor del af arbetsstyrkan vid gården af dessa på skogen boende familjer. Torf till bränsle vinnas från skogsarealen. Å densamma har Halmstads stenhuggeribolag under 2 års tid mot ersättning pr tillverkad kubikmeter haft 20 personer sysselsatta med huggning af gatsten. Den inkomst som gården haft härför, då ersättning för körningen af stenen till den på 2 km afstånd belägna Harplinge station äfven inberäknas, har uppgått till 1,200 kr. pr år. Nästan outtömliga förråd af särdeles lätt bearbetad granit finnas, hvilken egnar sig till s.k. byggnadssten, trottoarer m.m. Vi anför detta såsom en för Halland karakteristisk industri.

Då de på senare tider uppförda byggnaderna bekostas direkt från jordbruket, och sålunda i viss mån äro en mätare på dettas förmåga att bära extra utgifter, så anför vi dem här.

Ismejeri uppfördes 1872 af gråsten och utvidgades för ångkraft 1889, då uppköp af mjölk egde rum. Kostar i dess nuvarande skick 4,000 kr. Ett senare i närheten anlagdt bolagsmejeri har minskat mjölktilgången. Smörproduktionen är 4 till 14 drittlar i veckan.

Ladugårdsbyggnaden uppfördes 1877 med undre delen af gråsten eller öfre af trä med körbana, och är ena gafveln ingräfd i en backe. Plats finnes för 84 nötkreatur. Kostnad 9,000 kr.

Sädeslador i form af hjelmar uppförda under fyra repriser, och tillräckliga för hela grödans inrymmande. Kosta 3,500 kr.

Svinstall, ett mindre och 1888 ett större af kilad gråsten, med jern- och cementhoar samt liggplatser af asfalt, rymma 150 större och mindre svin. Kr. 5,000.

Stathusbyggnader, tvenne, nya och tillbygda, kr. 4,500.

Corps de logi. Det gamla som nedbrann 1888 var försäkradt för 5,000 kr., och bygdes ett nytt 1889 af tegel med 14 rum. Kostnaden 15,000 kr.

Ekonomihus för höns, sjukstall och vedupplag m.m. 1,500 kr.

Häststall uppfördt 1894 af tegel utan loft. Rymmer 12 spiltor, 2 boxar, drängkammare, foderrum och redskapsbod.

Vagns- och redskapshus är under uppförande för 1,500 kr.

Nybyggnaderna hafva kostat 47,000 kr. Afgår brandstoden = 5,000 kr. och 1,000 kr. för sålda byggnader, återstå 41,000 kronors utgifter. Af äldre byggnader finnas nu endast ett magasin, vagnsport och källare, värderade till 2,000 kr. tillsammans.

Hvad som särskildt ådrager sig uppmärksamhet rörande detta jordbruk är dess *intensiva* beskaffenhet. Äng finnes ej; åkrar, parken och betet utgöra tillsammans 169 tunnland, och underhållas 70 nötkreatur, 10 större och 3 unghästar samt – lågt beräknadt – 80 svin. Reducerade till större djur gör detta cirka 85 större djur, så att 1 dylikt underhålls på 2 tnld.

Dernäst är att anföra den derigenom och genom torfströ och urinens uppsamlade vunna stora gödselproduktionen som motsvarar 8,500 kg stallgödsel årligen pr tunnland eller om man så vill 34,000 kg vart fjerde år. Mera här af – men väl af mineralämnen – kan ej användas utan menlig inverkan på sädens kvalitet. I stora växtföljden erhålla 1/3 och den lilla 2/3 af arealen stallgödsling och andra skiften få konstgödsel i riklig mängd.

Djupkultur användes och hackrensning utföres åtminstone å ett vårsäds-skifte förutom af den jord som bär rotfrukter och baljväxter. Till åkerns renhållning användes skumplogarne äfven flitigt.

Den mångåriga växtföljden synes väl afpassad efter dessa förhållanden och den mindre, treåriga, har gifvit rent af förvånande resultat på en jord, som förr endast gaf 4 tunnor råg pr tnld, men hvars potatisskördar, lyckligt realiserade, ej stå tillbaka i nettobehållning, jemförda med den som sockerbeter lemna. Den i rågen till gröngödning för potatisen sådda klöfvern är en väl träffad åtgärd för att betydligt höja afkastningen på denna naturligen torftiga jord, och stod i år förträffligt. Afsigten är att i mån af behof använda en dylik gröngödning i den stora växtföljden, hvartill tillfälle gifves i skiftena 6, 8 och 9. Ett försök dermed 1894 i N:o 8, utfördt på 5 tnld, visade förträfflig verkan, men årets nederbörd framkallade för rik vegetation och liggsäd och derigenom erhöles endast medelskörd.

Vårt land eger lyckligtvis många intensiva jordbruk, väl egnade att utvärda kampen med de svåra konjunkturerna. Det har varit af intresse att för läsaren skildra ett dylikt från Halland, åstadkommet genom god insigt, flit och aldrig hvilande omtanke, och för öfrigt ej baserad på ovanliga ekono-

miska resurser. Exemplet är godt och därför väl förtjent af att framhållas och, med de förändringar som olika förhållanden göra påkallade, att jemväl efterföljas.

* * *

Daniel Nilsson Bergenhem – en hårdför länsman

Daniel Nilsson Bergenhems farfar var den inom släkten så omtalade Botolf, som föddes någon gång vid mitten av 1500-talet. Det finns olika spekulationer om exakt när. Botolf ägde ett hemman i Askerud i Sunne¹ och i Byn i Ekshärad². Enligt hembygdsboken *Ekshärads socken*, utgiven i slutet av 1960-talet, kan han ha varit länsman i Ekshärad.³

Botolf och hans hustru Anna Elfdalia⁴ hade åtminstone fyra barn. Sonen Nils Botolfsson var enligt ett tingsprotokoll länsman i Fryksdalen 1637. Han lät uppföra den så kallade länsmansgården *Svineberg* nära Sunne.⁵ Han var den förste som tog sig namnet Bergenhem, och han var desslikes den ende i

¹ Hemmanet **Askerud** ligger vid Askerudsberget öster om Övre Fryken.

² Hemmanet **Byn** låg öster om den gamla, numera frilagda, kyrkplatsen som på den tiden hängde ihop med det nuvarande Bynäset, eftersom älvfåran då gick längre österut. Där är nu campingplats.

³ "[...] V]ad Ekshärad beträffar fanns där länsmän vid 1600-talets början, enär en sådan med sitt bomärke undertecknat längden för Älvsborgs lösen 1613. Hans namn är dock ej utsatt, ej heller vet vi var han bodde. Det kan ha varit den **Botolph**, som omnämnes i anteckningarna om släkten Bergenhem (B.R. Jacobsson, Uppsala)" (*Ekshärads socken*, 1969, s. 253).

⁴ **Anna Elfdalia** var dotter till kyrkoherde Ericus Jonæ i Ekshärad och hans hustru Ingeborg. Farföräldrar var den mytomspunne kyrkoherden Jonas i Rangedal och hans hustru Birgitta, och morfar var åbon Arvid från Edeby nära Övre Ullerud.

⁵ Gården **Svineberg**, som ligger öster om Övre Fryken nära Sunne, "[s]ynes av ålder hafva varit boningsort eller boställe för ortens länsmän. 'Bibliotheca Wermelandica' meddelar att [det var] länsman Nils Botolfsson (stamfar för släkten Bergenhem), som från första början ägde Svineberg [...]" (*Sunneboken. En skildring om människor och skeenden i Sunne församling från sen medeltid till nutid*. Av majoren Arvid Noreen (1859–1919), Sunne Hembygdsförening, 1996, s. 158).

Nils Bergenhems företrädare hette Måns Werner. Dennes son, Håkan Månsson Werner, blev i sin tur Bergenhems efterträdare i ämbetet. Håkan Månssons dotter Ingeborg gifte sig sedermera med Nils Bergenhems sonson Jacob.

På granngården **Gunnarsby** hölls ting alltsedan tidigt 1500-tal (*Sunneboken*, s. 54). Den nyssnämnde Håkan Werner köpte gården 1667, varefter den stannade länge i släktens ägo.

syskonskaran som gjorde det. Det torde knappast råda något tvivel om att släktnamnet Bergenhem/Bergenheim härrör från länsmansgården.¹

Nils Botolfsson Bergenhems hustru var kyrkoherdedottern Abelona Pehrsdotter från Sunne.² Paret hade fem kända barn, och äldst var sonen Daniel.

På hösten 1654 drunknade Nils Bergenhem, när han i en ekstock skulle ta sig över älven vid Fredros för att uppe i finnmarken "undersöka hvad tionde finnarna kunde betala".³ Han begravdes den 16 september, och hans kusin, superintendenten Sveno Benedicti Camoenius⁴ i Karlstad, utsågs till förmyndare för hans fem barn.

Daniel Nilsson Bergenhem föddes omkring år 1640. Han blev student i Uppsala 1659 och var från den 15 oktober 1660 till 1661 regementsskrivare⁵ vid Närkes och Värmlands regemente.

1662 blev han länsman i Älvdalen och deltog i sitt första ting den 14 november samma år.

¹ Enligt i slakten vanliga men obestyrkta antaganden tog han namnet efter någon Berga gård. I denna landsända finns visserligen gårdar med det namnet i Brunskog, Nordmark, Hagfors, Lysvik och Sunne, liksom det finns byar i Glava, Gunnarskog, Västra Ämtervik och Säffle, men ingen av dessa nämns i samband med slakten.

² **Abelona Pehrsdotter** var dotter till kyrkoherde Petrus Jonæ i Sunne och hans hustru Sara Svendsdotter. Farfar var faderns företrädare i ämbetet, Jonas Nicolai.

³ Vid tinget den 8–9 december 1654 "tillsades allvarligen, att ho som hafver under sin gård aldrig så liten älf eller sjö, där folk särdeles kronans och [oläsligt] betjente tarfva resa över, att förrätta sina embetssysslor och ärenden[,] och icke hålla där en [bör? båt?] efter denna dag han skall böta 40 [++] och betala den som därigenom händer skadeståndet."

Jag kan personligen inte utesluta, att någon eller några personer som inte välkomnade länsmannens besök var inblandade vid denna, menar jag, tämligen oförklarliga "olyckshändelse"...

⁴ **Sveno Benedicti Camoenius** (ibland Elfdalium) (1588–1666) var sonson till den tidigare nämnde Ericus Jonæ; hans far Benedictus Erics och Anna Elfdalia var syskon. Han blev superintendent i Mariestad den 13 mars 1647, men redan i juli samma år flyttades superintendentssätet till Karlstad. Han förefaller ha varit en i allo duglig personlighet. Särskilt visade han framfötterna på undervisningens och administrationens område. Vid riksdagarna företrädde han med kraft den egna regionen och dess intressen. Han hade också en utpräglad ekonomisk begåvning, som bl.a. visade sig i hans engagemang i den tidiga värmländska bruksrörelsen. Under sin studietid i Uppsala deltog han som skådespelare i ett par dramer.

⁵ "Något av navet i det indelta regementet utgjordes av **regementsskrivaren**, länge den ende byråkraten i förbandets led, med ansvar för rullföring, räkenskaper och korrespondens. [...] Hans ursprung kan sökas i de mönsterskrivare som fanns i Gustav Vasas armé, men under det trettioåriga kriget växte regementsskrivarämbetet fram som en central funktion i fältregementenas kanslier nere i Tyskland. Under indelningsverkets tid fick regementsskrivaren sina uppgifter till att gälla alla typer av redogörelser, rekvisitioner, förteckningar, räkenskaper och olika skrivelser." (Lars Ericson, *Svenska knektar. Indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*. Historiska media, Lund 1995, s. 186 f.).

År 1663 bodde han enligt Älvdalsarkivet¹ på Svineberg i Fryksdalen, och mellan 1664 och 1666 på Hole i Ekshärad.² Åren 1666 och 1668 köpte han flera andelar i hemmanet Norra Öjenäs i Ekshärad, varpå han fick lagfart på gården den 24 mars 1670. I många år hölls därefter tingsförhandlingarna på denna så kallade länsmansgården.³

1667 agerade han på "kapten löjtnanten Eskil Gyllenspets⁴ vägnar och angaf Sigrin Månsdotter i N. Welambol i Råda sn. för en trullkona och emedan han icke hade sina fullkomlige bevis därtill, begärtes skott måhl⁵ till nästa ting, allenast ville för denna gången anhängia⁶ och låta i protokollet införa." Av allt att döma rann ärendet ut i sanden, men det var inte sista gången som Daniel var involverad i häxeriaffärer.

I september 1669 klagade Daniel över att han blivit "beskylder lika som skulle han för skiänker och gåfwor [...] hafwa öfwerskyldt och nederlagt några tingssaker, som han dock på sitt ämbets vägnar borde draga för rätta." Han anhöll om att rätten skulle undersöka anklagelsen, och därefter "bekiände bådhe nämpnden så wäll som närwarande tingsalmoge, att ingen af dem har sådant sport eller förnämmt, uthan twärt om, att han medh högsta flijt altijdh har sitt ämbete så förestått, att ingen hafwer deröfwer att besjilla." Liknande beskyllningar skulle emellertid också senare framföras.

Enligt domboken för år 1672 anklagades Daniel för att ha "oskyldigen fångat och omänskligt trackterat, bastat och bundit" Petter Cornelius, som

¹ Arkitekten och hembygdsforskaren Lars Bäckvall donerade sitt innehållsrika "Älvdalsarkiv" till Nordiska museet 1934. En mindre del av arkivet finns tryckt i *Om övre Klarälvdalen i gångna tider. Skildringar av hembygdsforskaren Lars Bäckvall*, Dalby Hembygdsförening, 1978 (andra tryckningen).

² Mycket vackert beläget vid Mossbergssjöns västra strand nära Ekshärad ligger ett hemman som heter **Hole**. Om detta var "Daniels Hole" är jag i skrivande stund inte helt säker på ... Det finns/fanns nämligen också ett Hole nära Dalby.

³ Hemmanet **Norra Öjenäs** är sedan länge borteroaderat av älven. Enligt "folk på orten" låg länsmansgården på en ö eller udde ungefär mittöver älven vid det nuvarande *Södra Öjenäs*.

⁴ Daniel Bergenhem och Eskil **Gyllenspets** var säkerligen inte obekanta. 1651 köpte Daniels far, Nils Bergenhem, gården Norra Åmberg i Sunnetrakten av, som jag tror Eskil Gyllenspets far, Jon Hansson Gyllenspets. Jon Hansson var bondson från Värmlandsnäs, blev soldat Jon Hansson Spets 1624, blev fänrik 1639, löjtnant 1645, regementskvartermästare 1650, kompanichef 1654, major 1657, överstelöjtnant 1659, adlades 1660 till Gyllenspets efter sin sätesgård Gylleby nära Sunne, överste och chef för Närke-Värmlands regemente 1669, generalmajor 1676, pensionerades 1677 och avled 1679. Han ligger begravd i den Gyllenspetska graven i mittgången i Sunne kyrka. "Han var en i alla delar hederlig herre, som icke förhäfde sig öfver sin lycka."

I den **Gyllenspetska graven** ligger också Daniel Bergenhems svåger, länsmannen Håkan Werner. Graven täcks nu av Daniels morfars, kyrkoherde **Petrus Jonæs, gravhäll**.

⁵ **skott måhl** = uppskjutet mål

⁶ **anhängia** = anhängiggöra, väcka talan vid domstol genom ansökan om stämning mot någon eller genom ansökan om att ett visst ärende skall prövas

var främling på bygden. Daniel och hans män hade misshandlat Cornelius svårt; han fick högra armen helt fördärvad, handklovarna skar in i köttet "på bara benet", och vänstra armen var obrukbar i fjorton dagar. Daniel påstod, att han trodde att Cornelius var en efterspanad tjuv. Han hade dessutom tunna och dåliga kläder och ett pass, som Daniel tyckte var oläsligt, eftersom det var skrivet på ett främmande språk. Cornelius hade också med sig gods, som Daniel misstänkte var stulet. Till yttermera visso hade Cornelius slagit vad om att Daniel inte skulle kunna fångsla honom ...

Daniel Bergenhem nekade till att ha misshandlat Cornelius, men det fanns flera vittnen till händelsen. Man misstänkte dessutom att länsman hade varit drucken vid tillfället. Han dömdes att plikta 40 daler för misshandeln och att betala skadestånd till Cornelius.

Av jordeboken för år 1674 framgår, att Daniel fick Kiensön och Biurberget "på sin tjänst, båda med lika räntor och persedlar." Uttrycket innebär, att landböndernas arrendeavgifter för dessa båda kronohemman (= räntan) liksom den i jordeboken fastställda grundskatten (= persedlar) tillföll tjänstgörande länsman. Samma år noterades i kyrkans räkenskaper, att Daniel "ger Pengar i håven"...

Det följande året blev föga lyckosamt. Länsman Daniel Nilsson Bergenhem blev, enligt egen utsago, helt sonika "utan något sitt förseende" avsatt av landshövdingen, baron Abraham Leijonhufvud! Vid det ting som hölls i Daniels hem, länsmansgården Öjenäs, den 4–5 maj var "[v]älförst. Oluff Persson i Prestbol [...] förordnad uti länsmannens ställe." Daniel framhöll att han var "genom någon olycka kommen uti hans excellens landshövdingens onåde", vilket kännbart skulle drabba "hans hustrus och barns välfärd." Kyrkoherde Aurenus, Daniels tremänning, begärde att nämndens "tanke och mening" om Daniel skulle tas till protokollet, varpå "alla sade sig vilja fälla för honom förbön och vilja på det underdån. ödmjukaste bedja hans excellens hr landshövdingen det han tänker gunstigt honom benåda och om möjligt var denna gången tillgifva hans förseende [!], samt af nåde till förriga¹ och villkor hjälpa, efter de hafve till honom den tillförsikt att han icke allenast härefter tager sig tillvara för sådana felaktigheter [!] utan ock häraderat, såsom den [som] nu för tiden bäste det känner, efter sin yttersta förmåga betjenar och uti en skälig och görlig [? oläsligt] gagnar, hvilket extraderades² efter flitig begäran för ett sannfärdigt bevis."

Landshövdingen lät sig emellertid inte bevekas. Oluff Persson, som av titulaturen "välförstående" att döma troligen var nämndeman före sin upphöjelse, fick överta tjänsten som länsman. Att döma av formuleringar i domboken den 11 juni 1676 tycks Daniel emellertid ha fungerat som någon sorts

¹ **förriga** = (här troligen ungefär:) "av nåd (honom) till sitt förra tillstånd (, skick/status) och villkor återupprätta." (SAOB F 3079 2b); även tidigare, förutvarande, under gångna år (SAOB d:o 2a), förr i tiden (SAOB d:o 2c)

² **extraderades** = utdrogs ur protokollet (jfr extrahera = "göra utdrag ur (ett aktstycke l. dylikt)" (SAOB E 874)

rättsbiträde: "Sakfördes Per Persson i Uggenäs i Dalby sn till 12 [daler] för sidvördnad¹ och svordom emot länsman Daniel Nilsson då han fordrade af honom tionde på kronans vägnar."

Den 27 oktober 1676 "[p]ålade rätten Daniel Nilsson Bergenhem att framvisa hvilka [invändningar han hade?] mot den balans² som gudfruktiga och dygdesamma matrona hustr. Elsebe Veterman honom genom en räkning påföre."³

Vid tinget i april 1677 vittnade "nämnden och allmogen som tillstades var, att fordom [= förre] länsman Daniel Nilsson i Norra Öjenäs uti tretton års tid sitt lagmansämbete så berömligen och väl förestått hafver, att ingen hafver haft orsak att klaga öfver honom undantagandes för två år sedan, [då] hafver fordom landshövdingen [...] honom för något sitt förseende ifrån sitt länsmanämbete afsatt."

I mars 1678 bötfälldes Daniel för tjuvjakt på älg "i fjol vinter på frälsehemmanet Råda ägor"...

Samma år, möjligen vid tinget den 11–12 oktober, fick Daniel Bergenhem tillbaka sin tjänst som länsman av den nye landshövdingen Martinus Reuterkrantz. Tingsförhandlingarna började nämligen med att *länsman* Oluff Persson beskyllde Daniel för att ha nedtystat olovlig tobakshandel. Längre fram i protokollet står: "Näst förspordes rätten att *fordom länsman* Olof Persson i Prestebol och Daniel Nilsson i Öjenäs, som nu står i *länsmans ställe*, skall hafva pålagt hvarandra några beskyllningar angående o[eg]intligheter uti deras embets förvaltning." Landshövding Reuterkrantz hade emellertid gett sitt biträde, landsfiskalen, order om att detta ärende inte skulle tas upp.

Enligt dombokens noteringar den 9 november 1679 "[b]esvärade sig länsman Daniel Nilsson i Öjenäs att han intet fått ut af allmogen tingsgästningspenningar."⁴ "Alltså beordrades vederbörande länsman att straffe ut samma pgr. med pantande, så framt de icke genom förmaning kunna därtill hållas."

Vid samma ting bokfördes också att Daniel skulle sälja en tredjedel av hemmanet Öjenäs till kyrkoherde Aurenus.

Vid tinget den 3 maj 1680 uppmanades Daniel att vid nästkommande höstting skriftligen redogöra för vart den tredjedel av "frälse sakören"⁵, som den högvälborne herr Hamilton hade donerat till häradets kyrkor, hade tagit vägen. (Jag tror att den så kallade saköreslängden då fördes tillsammans med domböckerna. Om Daniel på något sätt misstänkliggjordes genom denna uppmaning kan jag inte utläsa av texten.)

¹ **sidvördnad** = bristande respekt

² **balans** = (här troligen:) "summa för hvilken ej redovisats l. som ej vederbörligen utbetalats" (SAOB B 151 7); även kassabrist, bokslut m.m.

³ **fordom** = (här:) förre

⁴ **tingsgästningspenningar** = de kostnader till häradshövdingens och nämndens underhåll (på länsmansgården) under pågående ting, vilka bönderna skulle betala

⁵ **sakören** = böter

Från 1684 finns en anteckning i kyrkans räkenskapsbok om att Daniel gav en daler silvermynt till kyrkan och att han då bodde på Norra Öjenäs. "Sägningen om länsmansgård och tingsställe under 1600-talet i detta hemman bekräftas således till viss del genom upplysningen i räkenskapsboken."¹

1685 kom Daniel i delo med den mäktige och hårdföre brukspatronen Johan Karlström² i Uddeholm. Vid tinget i oktober året därpå hölls en "lång rannsaking mellan Karlström och länsman angående 11 oberopade pungter, hvarför K. genom länsmans tjänsteförsummelse skulle lidit skada och därför fordrade 4456 rdr. 39 st rm. Länsman kunde ej dömas skyldig. Karlström appellerade strax³ genom den väll.(ovlige) notarien Johan Vising med 3 d smt till lagmansrätten."⁴

Vid tinget i Norra Skoga den 19 augusti 1691 lämnade "Halfvard Perssons hustru i Bosterud", Ingeborg, in besvärande klagomål mot Daniel. På valborgsmässodagen hade han, medan Halfvard var borta, "med vredesmod" kommit till Bosterud och börjat föra "elak mun"⁵ på henne. Han "slog hånne tre resor för munnen och skylde hånne för trollpacka och djäfvulsmänniska, vred hånne om näsan då hon satt och hade sin styfsons lilla barn på knäet" så att det blödde. Hon hade då torkat näsan med sitt förkläde "sägande sig då hafva nog." Därefter gav länsman sig iväg utan att invänta Halfvard Perssons återkomst.

Daniel Nilsson Bergenhem menade att det måste bevisas att han "ditreste med vredesmod." Han hade i själva verket haft ett ärende till Halfvard. Vad ärendet hade gällt hade han nu glömt, men han medgav att han hade anklagat Ingeborg för att ha gått in i hans lagård och sedan i hans mjölkstuga medan gårdsfolket var i kyrkan. Sedan dess hade han varken haft gagn av sin boskap eller av sin mjölk, som ständigt var skämd.

Ingeborg och Halfvard förnekade att hon besökt Öjenäs under gudstjänsttid. Däremot hade hon gått dit för att låna salt en söndagskväll före påsk, då hon visste att Daniel inte var hemma. Länsmanshustrun hade emellertid ännu inte kommit hem från kyrkan. I mjölkstugan hade Ingeborg inte varit, men hon tillstod att hon nödgats gå in i lagården för att söka skydd mot hundarna. Där stod hon kvar och väntade tills pigan, som hon nyss hade sett gå efter vatten, skulle komma tillbaka. Dessförinnan kom emellertid länsmans svägerska Abelona Werner till gården. Ingeborg följde henne in, satte sig mellan sängen och köksdörren och framförde sitt ärende. Något salt fick hon emellertid inte låna, och i mjölkkammaren hade hon aldrig varit.

¹ *Ekshärads socken*, s. 253.

² **Johan Karlström**, grundare av Uddeholmsverken, var för övrigt brorson till sin synnerligen arge konkurrent, brukspatronen och borgmästaren i Karlstad, Johan Börjesson. Börjessons dotterdotterdotter Maria Swartz gifte sig sedermera med Daniels sonson, Haquin (Håkan) Bergenhem i Dalby.

³ **appellerade strax** = begärde genast omprövning inför högre rätt

⁴ **lagmansrätt** = en domstol på landsbygden. Lagmansrätten, som sammanträdde en gång om året, bestod av en lagman och tolv nämndemän.

⁵ **föra elak mun på** (eller mot) = vara ovettig mot

Enligt Daniel hade Abelona dock berättat, att Ingeborg hade sett in genom dörren på mjölken som stod på bordet i mjölkkammaren. Han påstod vidare, att "sedan han fick blod af Ingeborg fick han gagn och nytta af mjölken, men om det skedda var deraf, vet han intet." För övrigt hade "Ingeborgs hund och katta varit fundna uti hans fähus innestängda och [med] lyckta dörrar, men skulde intet Ingeborg att hon det gjordt. Halfvard bad samma måtte bevisas. Länsman svarade [att] hans tjenstefolk dem där funnit."

Daniel medgav, att han tidigare hade skickat Jöns Månsson i Södra Öjenäs till Ingeborg för att låta henne veta att hans mjölk alltid varit skämd alltsedan hennes besök i länsmansgården. Jöns Månsson skulle också framföra, att om "hon visste sig därtill vara orsak, skulle hon laga, att han finge njuta det tillgoda, Gud han ombeskärer, men det blef ingen hjälp däraf."

Daniel klagade också över att Ingeborg på tingsplatsen "skällt honom för folkeskämman", d.v.s. att han skulle smäda och vanära folk. Han påstod vidare, att Ingeborg varit beskylld för trolldom redan innan hon gifte sig, och att hennes nuvarande man Halfvard den gången varit "hännes högsta förföljare och anklagare."

"Hustru Ingeborg svarade sig för sådant blifvit frigjorder."

Daniel tillstod att han slagit Ingeborg sedan hon förolämpat honom genom att påstå, att om hon kunde några trollkonster så hade hon i så fall lärt sig dem av länsman.

"Rätten nödgades detta mål nu uppsätta till nästa ting, att länsman där till skaffar bevis, att Ingeborg varit inne och sett i hans mjölkkammare och fähus. Jämväl bevis huru hon hustru Ingeborg, förr varit för slikt angifven och beryktad, desslikes att han ej haft någon nytta af mjölken ifrån det hustru Ingeborg var i hans fägård och till dess han fick blod af henne, såsom ock att hustru Ingeborgs hund och katta varit funnen i hans tillstängda fähus, så ville rätten sig däröfver vederbörligen utlåta."

Nu hann ärendet aldrig föras vidare innan Daniel avled. En knapp månad senare, i september 1691, deltog han i sitt sista ting. Av domboken framgår, att "[l]änsm. Daniel Nilsson besvärade sig högt däröfver att han nu i år råkat ut för utroget och lätt sinnigt folk, i synnerhet en dräng", som sedan han "länge brukat hos honom mycken bedräg[lighe]t" tillsammans med två pigor rymde "bortåt Dalarna stjälandes då från honom en låsark."¹

1692 hade Daniel Nilsson Bergenheim avlidit, eftersom såväl "biskopinan" som rådman Torbjörn Häldman sade sig ha fordringar på sterbhuset.

Daniel var först gift med länsmansdottern Märta Jacobsdotter.² De hade åtta kända barn: Ablona, **Jacob** som föddes 1665 och som blev komminister i Dalby, Nils, Daniel, Bengt, Hans, Märta och Kersti, som föddes 1682.

¹ **låsark** = (här troligen☺ låsbar kista

² **Märta Jacobsdotter**, som uppges vara född i Duvnäs, var dotter till den till namnet först kände länsmannen i Älvdalen, Jacob Hansson.

Efter Märtas död gifte Daniel om sig med Brita Bengtsdotter Ullberg¹, som avvisade de nyssnämnda fordringarna, men som också fortsättningsvis hade åtskilliga ekonomiska kontroverser, bland annat med sina styvbarn med vår anfader Jacob i spetsen. Men det är, som Andersen säger, en annan historia ...

Kjell Sjöberg

(med stor hjälp av *Åsa Bergenheim* som läst de gamla tingsprotokollen)

Några "släktminnen" att ta del av på resan (3)

Våren börjar ju så smått närma sig, och årets semesterresor har måhända ännu inte planerats. Kanske kan det då vara på sin plats med tips om några minnen, i form av intressanta miljöer med anknytning till våra släkter. Här följer därför den tredje delen i vår serie på temat "släkthistoriska platser". De två tidigare delarna publicerades i årg. 7, nr 1–2 och årg. 8, nr 1. Redaktören vill i detta sammanhang också passa på att välkomna alla bidrag till denna artikelserie.

Blekinge

Karlskrona

TREFALDIGHETSKYRKAN (TYSKA KYRKAN)

När Karlskrona grundades 1680 med avsikten att bli centrum för den svenska marinen fastslogs redan i privilegiebrevet stadens tyska innebyggares rätt att uppföra en egen kyrka och nio år senare grundades en tysk församling. 1697 påbörjades efter Nicodemus Tessin d.y.:s ritningar byggandet av Trefaldighetskyrkan vid Stortorget. Även om den invigdes 1709 stod den inte helt färdig förrän 1749. Fram till den ödesdigra stadsbranden 1790, efter vilken i stort sett endast murarna stod kvar av Tyska kyrkan, fanns där ett epitafium, begravningsvapen, över vår anfader den svenske amiralen Michael Henck (1667–1715), som hade adlats 1712 med bibehållet namn. Michael Henck var Herman von Schéeles farfars morfars far och son till en kabeljofiskare i det som idag heter Szczecin, men då med sitt tyska namn kallades Stettin. Han hade gått den långa vägen från enkel sjöman till rikets högsta sjömilitära post. Under sina sista år var han bosatt i Karlskrona och stupade i det stora sjöslaget mot danska flottan utanför Rügen den 26 juli 1715. (Även

¹ **Brita Bengtsdotter Ullberg** var dotter till komminister Benedictus Andreæ i Ullerud och hans hustru Kerstin Hansdotter. Britas syster Ellika gifte sig med den ovan nämnde länsmannen Håkan Werner, varpå deras dotter Ingeborg Werner gifte sig med Brita Ullbergs styvson, komminister Jacob Bergenhem i Dalby ...

Sveriges andre amiral vid denna tid, Erik Johan Lillie, dödades f.ö. vid samma slag. Också hans begravningsvapen fanns i Tyska kyrkan och förstördes vid den förödande branden.) Ja, vid branden gick dessvärre all inredning och de flesta inventarierna upp i rök. Barockkyrkan – en typisk centralkyrka med korta korsarmar och en kupol över centralrummet – återställdes åren 1792–1802 med vissa förändringar i nyklassisk anda under Olof Tempelmans ledning. Från den gamla kyrkan finns bara några få saker bevarade, däribland en dopfunt i kalksten från 1685.

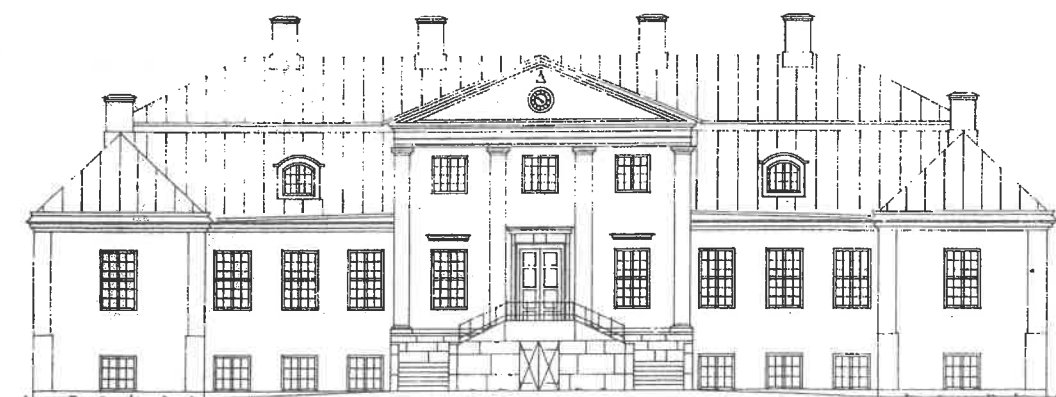
Småland

Värnamo

HÖRLE HERRGÅRD

En knapp mil norr om Värnamo tätort ligger Hörle bruksherrgård. Redan år 1659 fick Hörle järnbruksprivilegier. Den ännu bevarade senkarolinska huvudbyggnaden är dock närmare ett sekel yngre, ty den färdigställdes för riksrådet Gabriel von Seth och hans hustru Anna Margareta Lilliecreutz år 1746 efter ritningar av dåvarande stadsingenjören och stadsarkitekten i Göteborg, Bengt Wilhelm Carlberg (1696–1778), kusin till vår anmoder Lisa Wallengren, gift Swartz, Theodor Bergenheims farfars mormor. Bland övriga arkitekter och konstnärer som var inblandade i bygget märks särskilt Carl Hårleman och Johan Pasch. Åtskilliga bemärkta personer har f.ö. genom århundradena gästade Hörle, t.ex. den blivande kung Gustav III år 1770.

Hörle herrgård är ett ovanligt välbevarat exempel på ett högreståndshus från 1700-talets mitt. Proportionerna är ännu de ursprungliga, och originalgolven i ek och furu är orörda. Fasta inredningsdetaljer såsom paneler, fönsterluckor, dörröverstycken och flera dörrar finns kvar från byggnadstiden. Av den lösa originalinredningen finns dock endast två porträtt av de första ägarna bevarade. Sedan ett decennium tillbaka presenterar Stiftelsen Hörle herrgård regelbundet utställningar i byggnaden.

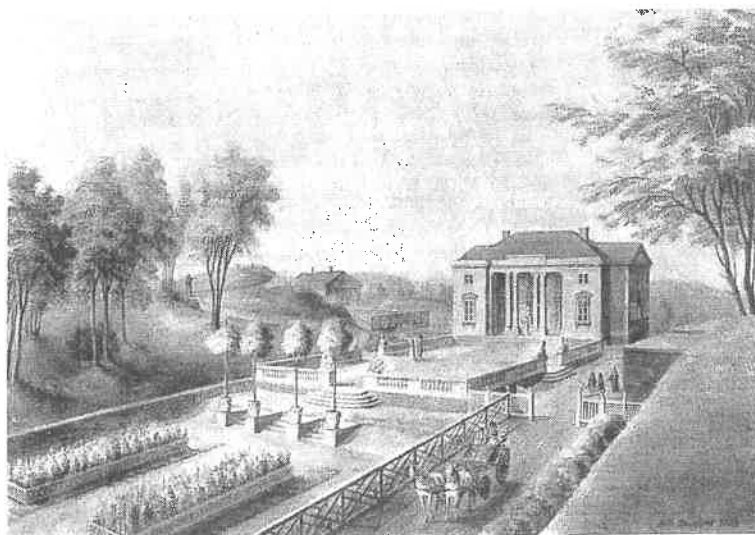

Göteborg med omgivningar

Mölndal

GUNNEBO SLOTT

Det var den välbeställda göteborgsköpmannen och bruksägaren John Hall d.ä., av brittisk härkomst, som under 1700-talets sista decennier och 1800-talets första år¹ lät bygga den storslagna sommarvilla som går under namnet Gunnebo slott. Byggnaden är uppförd i trä, men målad i grått för att ge en illusion av sten, och ett av Sveriges främsta bevarade exempel på sen-gustaviansk byggnadskonst. Arkitekt inte bara för huvudbyggnad och park utan också för byggnadens fasta inredning, möbler och inredningsdetaljer var vår anförfant, stadsarkitekten i Göteborg Carl Wilhelm Carlberg (1746–1814), syssling till Theodor Bergenheims farfars mor Sara Maria Swartz (1716–1788), gift med Håkan Bergenhem.

Sedan 1995 pågår ett arbete, med stöd av medel från svenska staten och EU, att återuppväcka hela 1700-talsanläggningen. Huvudbyggnad, stilträdgård och park har därvid restaurerats, medan köksträdgård och drivhus har återskapats. En tjänstefolksbostad, som planerades av Carlberg men aldrig blev uppförd, har förverkligats nu 200 år senare, och rymmer idag kaffehus och krog. Förutom guidade visningar äger bl.a. uppskattade konserter och föreställningar regelbundet rum på Gunnebo.

Adam von Schéele

¹ Byggnadsarbetet påbörjades 1784 och huvudbyggnaden stod i stort sett färdig och inflytningsklar 1796, men kompletteringsarbeten pågick ända fram till 1807. Då var Hall d.ä. sedan några år borta – han dog 67 år gammal 1802 – och samma år (1807) gick den konstnärligt och vetenskapligt begåvade, men föga affärsmässigt sinnade sonen John Hall d.y. i konkurs. Han dog utfattig vid 59 års ålder år 1830. Genom en arvsförening som ingåtts några veckor efter faderns död hade emellertid nyttjanderätten till Gunnebo överlåtits till modern Christina Gothén (1749–1825), som bebodde det som änkesäte 1802–1818.

Carl Gustaf von Schéele och hans ättlingar i Minnesota

I samband med 1998 års släktmöte överlämnade jag en pärm med några dokument angående *Augusta* Carolina von Schéele och hennes ättlingar i USA. Augusta Carolina var dotter till korpralen *Carl* Gustaf von Schéele, som i sin tur var son till *Sven Götrik* von Schéele. Korpralen var alltså bror till *Herman* Götrik Knut von Schéele, en av stamfäderna för medlemmarna i släktföreningen.

Carl Gustafs dotter Augusta Carolina, född 1836 och sålunda kusin till Plönningebarnen, utvandrade till Worthington, Minnesota år 1886 tillsammans med sin man, soldaten Gustaf Carlsson Sterling, och fem av sina nio barn. Där återförenades de med fyra söner som hade utvandrat tidigare. Ett av barnen var den trettonåriga Betty, som blev min farmors mor.

På senare år har Vilhelm Mobergs romaner om emigranterna Karl-Oskar och Kristina återigen varit mycket aktuella i Sverige med anledning av den populära musiken *Kristina från Duvemåla*. Man kanske har Karl-Oskar i tankarna när man funderar kring det svenska emigrantlivet i Minnesota, men Augusta Carolinas liv har ganska lite gemensamt med Mobergs emigranter. Karl-Oskar och Kristina kom till Minnesota år 1850, då Minnesota Territory inte ens hade hunnit bli en delstat i USA och få européer hade hittat dit. Det amerikanska inbördeskriget började först elva år efter att Karl-Oskar hade slagit sig ned i det nya landet. Han fick kämpa mot den obändiga naturen nästan i total ensamhet, och var med om att skapa ett samhälle i vildmarken.

Augusta Carolina och hennes familj kom år 1886 till ett mycket annorlunda Minnesota. Karl-Oskars resa tog säkert mycket längre tid, då det i mitten av 1800-talet inte fanns några tågförbindelser till mellanvästern. Augusta Carolina kunde åka tåg hela vägen från New York till sitt nya hem i Worthington. Karl-Oskar fick bygga allt själv och leva ganska primitivt, medan Augusta Carolina kom till ett växande samhälle med ca 1 500 invånare, många av dem svenskar. Karl-Oskar var jordbrukare; Augusta Carolinas äldre söner fick arbete vid järnvägen som växte fram på prärien, medan hennes yngre söner grundade en affär och sålde herrkläder. Man får intrycket att deras upplevelser i USA hade ganska lite gemensamt med Karl-Oskars och Kristinas hårda villkor 40 år tidigare.

Efter inbördeskriget var det bland krigsveteranerna stor efterfrågan på nya platser att slå sig ned på. Man sökte sig längre och längre västerut, och Worthington är ett typiskt exempel på ett sådant samhälle som grundades för att ta emot både krigsveteraner och immigranter som sökte ett nytt liv i en obefolkad del av världen. Det var en tid av stor framtidstro. I den ovan nämnda pärmen finns en beskrivning av Worthington från år 1884, vilken gavs ut av järnvägsbolaget för att locka folk till sydvästra Minnesota; den ger en intressant bild av tidens anda.

Den äldste av Augusta Carolinas söner hade kommit till Worthington år 1881, och ytterligare tre söner följde efter ganska kort därpå. Snart skulle hela familjen återförenas. En son flyttade så småningom till Kalifornien, men de övriga åtta barnen och föräldrarna stannade kvar i Minnesota.

Det fanns tydligen en relativt stor svensk befolkning i Worthington. Åtta av Augusta Carolinas nio barn gifte sig med svenska immigranter eller barn till immigranter. Staden hade en svensk församling, Swedish Lutheran Church, som finns kvar ännu idag. Kyrkoherden predikade på svenska fram till 1930-talet.

Åtta av Augusta Carolinas nio barn slutade sina dagar i Minnesota: fem i Worthington, tre i Minneapolis och en i Pillager i norra Minnesota. En son, Alfred, dog i Kalifornien. Bland Augusta Carolinas levande ättlingar bor en stor majoritet ännu i Minnesota, men jag har inte hittat en enda levande ättling som fortfarande bor i Worthington. Kalifornien och övriga västkusten har lockat en del grenar.

Hittills har jag lyckats identifiera 157 ättlingar till Augusta Carolina (46 barnbarn, 34 barnbarns barn, 35 barnbarns barnbarn, 30 barnbarns barnbarns barn, och 2 barnbarns barnbarns barnbarn). Jag räknar med att så småningom hitta ytterligare 50 à 100 stycken.

Augusta Carolinas syster Anna Sofia ingick ett tidigt, olyckligt äktenskap och flyttade så småningom till Danmark där hon gifte om sig. Jag vet inte om hon fick barn där eller om det finns övriga von Schéele-ättlingar i Danmark som härstämmar från henne.

*

År 1968 skrev Agnes Sterling, dotter till Augusta Carolinas äldste son, en liten släkthistorik som heter *Our Family – Yours and Mine*. Boken berättar om familjens liv i Sverige och har en del att säga om von Schéele-släkten. Den beskriver resan till Amerika och det nya livet i Worthington.

Historiken kan läsas i sin helhet (i sin engelskspråkiga originalversion) på Internet <<http://www.curle.com/genealogy/ourfamil.htm>>. Den innehåller ganska många faktafel, som jag så småningom ska notera i texten. Till detta medlemsblad har jag valt att översätta ett avsnitt, som behandlar Carl Gustafs barnbarns minnen av honom. I nästa blad återkommer jag med ett annat utdrag.

David Curle
Minneapolis, Minnesota
david@curle.com

* * *

Agnes Sterling berättar om sin farmor Augusta von Schéeles ursprung

Gustaf Sterling hade sitt ursprung i en bondesläkt, medan Augusta Carolina (Scheele) Sterling hade sitt ursprung i adeln genom två släkter med välutbildade anor. Släktträdet visar både farmors och mormors anor.¹ Men ingen antavla kan införliva människorna vars namn står där lika mycket som minnen hos dem som kände dem. Än en gång skriver jag med hjälp av mina anteckningar från ett samtal med faster Rika och farbror Axel² då de beskrev sina mor- och farföräldrar såsom de som tonåringar upplevde dem. Vi har få minnen av farfars familj. Hans föräldrar var vanligt "bondfolk" med elva barn, sex söner och fem döttrar. Fadern dog när barnen var unga, och vi vet ingenting om hur modern till elva barn klarade att hålla ihop familjen.³

Vi har få minnen av farfars föräldrar och syskon, men om vi vänder oss mot farmors föräldrar och hem så har vi en hel del minnen bevarade till oss från faster Rika och farbror Axel. Tidigare i berättelsen har vi kommenterat skillnaderna i social status, i det klassmedvetna Sverige, mellan farföräldrarna och morföräldrarna – bonde och herrskap. Herrskapet fick bättre utbildning, men var för det mesta folk med ganska begränsade resurser.

Korpral Karl Gustaf von Schéele⁴ var född och utbildad i Stockholm⁵ och blev privatlärare och organist i byns kyrka⁶. Förutom det var han ansvarig för en hälsobrunn i Vadossa⁷, som var känt för sina mineralkällor. Så har vi faster Rikas beskrivning av den lille korpralen: Han var kort (vilket han sä-

¹ Jag har inte bedömt det som nödvändigt att här inkludera detta släktträd. Den intresserade kan som nämnts gå in på den angivna Internetadressen.

² Rika (Fredrika) och Axel var två av Augustas barn. Båda levde till ca 1950 och var, tillsammans med några andra barn som levde långt in på 1900-talet, Agnes källor till mycket i denna historik.

³ Gustaf Carlsson Sterling var född 1829 i Agunnaryds socken i Kronobergs län. För ett tag sedan kom jag via Internet i kontakt med ättlingar till en av Gustafs fastrar. Den grenen har verkligen inte förflyttat sig; mannen som jag korresponderat med är född på Vedåsa Hulugård i Agunnaryd, vilket är samma gård på vilken Gustaf Carlsson hade sitt soldattorp före utvandringen till USA!

⁴ Agnes Sterling skriver genomgående Karl med K, och därför har den stavningen behållits här.

⁵ Detta är fel, och är en av många uppgifter i historiken som verkar vara tagen ur luften. Carl Gustaf von Schéele var född på gården Näs i Södra Ljunga socken. Jag har inte funnit några uppgifter om att han någonsin var i Stockholm.

⁶ Kyrkan var Södra Ljunga, och han blev vaktmästare, inte organist, där efter sitt avsked som soldat.

⁷ Detta är Agnes Sterlings stavning av Vedåsa, gården i Agunnaryd där Gustaf Carlsson Sterlings soldattorp låg. Brunnen, som Carl Gustaf så småningom blev ansvarig för, låg faktiskt i Södra Ljunga socken, inte "Vadossa". Agnes hade tydligen ganska svårt för svenska ortnamn. Till hennes försvar måste man anföra att hon troligen bara hade sina gamla fastrars och farbröders "svengelska" uttal att gå efter.

kert var känslig för), smal och rak och mycket fåfäng. Han var en stilig man med glänsande svart hår och bruna ögon. Han var mycket stolt över sin svarta mustasch, som han vaxade på samma sätt som Kaiser Wilhelm av Tyskland.

Hans välvårdade kläder – kostymer och skjortor – var alltid perfekta med blänkande skor eller stövlar. Han var alltid klädd i cape – han var ju korpral! Capen knöts vid halsen, med en sida kastad över ena axeln. Så klädd vid alla tillfällen, brukade han sträcka upp sig i sin fulla korta längd, och med käpp i hand gå bort med capen svängande från sida till sida. Så mindes faster Rika honom sextio år senare, och hon blev fortfarande förargad över minnet. Det var bara att skratta när hon fortsatte: "Den stygge rackaren – han var lärare men hans egna döttrar fick inte någon utbildning förutom att läsa, inte skriva."

Vid sidan av fåfängheten var han en stolt och överlägsen liten man som älskade och krävde att stå i centrum, speciellt inom sin familj. Han var lättförargad och ofta sur och självisk. Han gillade att oro sin fru och sina barn genom att hota att ta livet av sig under sina vredesutbrott. Vid ett tillfälle mindes farmor Sterling att han hotade att skära sig i halsen eller hänga sig, varefter han låste in sig i ladugården. Hustrun och döttrarna var helt förtvivlade. När de inte fick upp dörren vågade de titta in genom en spricka i väggen, och där satt den nyss så våldsamme och arge lille mannen, lugnt rökande och njutande av sin familjs oro.

Så mindes barnbarnen den aristokratiske morfadern, som de fruktade och – med barndomens ärlighet – inte älskade särskilt mycket. Farbror Axel berättade om en gång, efter farmor von Schéeles död, då han "utsågs" att hjälpa morfar von Schéele med potatisskörden, som hade försenats p.g.a. begravningen. I enlighet med traditionen hade grannarna lämnat all slags mat – bröd och kött och kakor – troligen i stora mängder och av den bästa kvalitet med anledning av Korpralens höga status i samhället. Det var mer mat än vad man kunde äta upp innan den ruttnade. Den unge Axel kom in från potatissältet med en trettonårings aptit. Det vattnades i munnen på honom när han tänkte på maten. Men när han satte sig ned vid bordet, gav morfar honom av det vanliga brödet och inte en smula av den goda maten fick han.

Axel sa med ett skratt att den gamle gubben fick betala för sin elakhet, när Axel sedan skulle sova hos morfadern. "Jag sparkade förfärligt när jag var liten," berättade han. Under natten väcktes han av sin morfars röst. Där satt morfar vid sängkanten – han höll nere Axels ben och fräste: "Man borde binda fast dem!" Axel låtsades sova, och morfar kröp ned i sängen igen för ytterligare ett försök att sova lite innan gryningen.

Mormor von Schéele¹ var en vacker kvinna, med mjuk röst och ödmjukt beteende. Faster Rika berättade att hon hade lockigt brunt hår och mittbena.

¹ Fredrika Theorin, född 1810. Dotter till organisten i Södra Ljunga Nils Leonhard Theorin och Maria Lovisa Ling. Maria Lovisa var syster till Per Henrik Ling, "den svenska gymnastikens fader".

Håret låg slätt på hennes huvud, och var uppsatt i en knut. När hennes blöta hår torkade blev hennes lockar mer tydliga. När hon var finklädad bar hon svarta klänningar med vita kragar, och till vardags hade hon alltid ett nystruket vitt förkläde på sig. Hon var prydlig och ganska kylig och reserverad. Till skillnad från deras farmor, kramade mormor von Schéele aldrig om de livliga barnen när de kom på besök. De var faktiskt aldrig särskilt uppspelta när de var i hennes hem, förutom kanske den energiska lilla Betty, som hoppade upp och ned. En gång när morfar von Schéele frågade henne varför hon aldrig kunde sitta stilla, svarade hon med ett leende: "Jag är så livlig idag!"

Ny arkivarie i föreningen utsedd

Sedan den nu bortgångne Stig Bergenheim avsade sig arkivarieuppdraget våren 1998 har posten varit vakant och uppgifterna gemensamt utförts av styrelsens medlemmar. Nu är emellertid posten åter tillsatt.

Till ny arkivarie i släktföreningen har styrelsen i maj 2000 utsett Carl Johan von Schéele, som sedan senaste släktmötet 1998 varit adjungerad till styrelsen. Han kommer också att ansvara för släktföreningens hemsida: <<http://www.geocities.com/Tokyo/4240/>>. För närvarande pågår arbete med att uppdatera denna. På hemsidan finns bl.a. tidigare medlemsblad och bilder från släktmötet 1998 inlagda.

Större delen av släktarkivet har som tidigare nämnts deponerats på Landsarkivet i Göteborg, där det förvaras i ändamålsenliga lokaler. Det pågår förberedelser för att göra en kompletterande deposition under våren.

Adam von Schéele

Lite kunglig glans över vår släkt ...

Det brukar hävdas att ungefär 100 000 nu levande svenskar härstammar från den regent, som understundom kallats den svenska nationalstatens skapare och ibland den store rikshushållaren: Gustav Vasa eller Gustav I. Åtminstone ett drygt sextiotal av dessa tillhör vår släktförenings krets, nämligen de som hör till släktgrenen *Fjällaregården VIII*, Eric och Hellfrid Bergenheims ättlingar.

Så här ligger det till: Hellfrid Bergenheim var född Gyllenhammar. Gustav Vasa, som ju var svensk kung under närmare fyra decennier av 1500-talet, var hennes farfars farmors farfars farmors morfars far. Vasa-ätten är f.ö. känd sedan 1300-talet och Gustavs far och svåger var bland dem som avrättades vid Stockholms blodbad den 8 november 1520. Låt oss nu se lite närmare på släktleden mellan Gustav Vasa och Hellfrid Gyllenhammar.

De svenska kungarna Gustav I (t.v.) och Erik XIV finns med i antavlan för somliga av vår släktförenings medlemmar.

Gustavs äldste son – i egenskap av sin faders efterträdare på tronen 1560 känd som kung Erik XIV – hade i slutet av år 1557 förlänats Kronobergs och Kalmar län som ett förhållandevis självständigt furstendöme. Ett drygt halvår senare anlände han till dess administrativa centrum, Kalmar slott. Här inledde hertig Erik ganska snart ett förhållande med en ung kvinna, inte någon ovanlighet när det gäller kungligheter och i synnerhet inte Erik. I själva verket hade han före sitt kontroversiella äktenskap med Karin Månsdotter åtskilliga kärleksäventyr med olika kvinnor. Flera av dessa affärer ledde till avkommor, som Erik erkände, så ock denna med den unga damen på Kalmar slott, Agda Persdotter. Hon födde honom flera barn. Det äldsta av dessa gavs namnet Virginia (1559–1633) och lovades redan som sjuåring bort till den ryske storfursten Ivan Ivanovitj i ett försök från Eriks sida att knyta en politisk allians österut, men därav blev intet. (Som bekant avsattes Erik som kung redan vid årsskiftet 1568/1569 av sina bröder Johan [III] och Karl [IX] sedan han drabbats av sinnessjukdom.) I stället kom Virginia så småningom att fira bröllop med en svensk adelsman, Håkan Knutsson Hand, som bl.a. var ståthållare på Kronobergs slott.

Deras yngsta dotter Elisabet gifte sig med en småländsk officer, Per Joensson, som för sina insatser under trettioåriga krigets inledningsskede år 1632 adlades med namnet Gyllensvärd. Sonen Johan, sonsonen Gustaf Adolf och sonsonens son Harald följde Per Joensson Gyllensvärd i spåren och blev alla officerare innan de tog avsked för att bruka bl.a. de småländska godsens Bolstad och Gavlö.

Harald Gyllensvärds dotter Maria Eleonora ingick 1742 äktenskap med en fänrik Uggla, som dock avled efter bara några månader. Hon gifte tre år senare om sig med en avlägsen frände, fänriken Jonas Magnus Gyllenhammar, vars första hustru också hade avlidit 1742. Han avancerade så småningom till löjtnant och blev farfars farfar till Hellfrid Gyllenhammar.

Överhuvudtaget har anfäderna i slakten Gyllenhammar städse beträtt den militära banan alltifrån den tidigaste kända anan, Anders Månsson. Denne var kapten vid Jönköpings läns fotfolk i slutet av 1500-talet och farfar

till den 1665 adlade Jonas Månsson (1630–1682), bland vars barnbarn vi hittar den nyss nämnde Jonas Magnus Gyllenhammar. Jonas Magnus son Per Georg och sonson Gustaf Vilhelm var också båda officerare; den förstnämnde blev med tiden kompanichef vid Bohusläns regemente, medan den senare – i likhet med Herman von Schéeles farmors far Sven Mannerskants – under en tid var kommandant på Varbergs fästning. Gustaf Vilhelm deltog också i de senaste krig, som Sverige varit aktivt inblandat i (1813–1814).

En av hans söner, Hellfrids far, Albert Gyllenhammar (1823–1871), var född i Småland men verksam som officer fr.a. på Gotland. Efter att ha tagit avsked i 30-årsåldern blev han lantbrukare i Halland och norra Skåne. Det var f.ö. från honom som Herman von Schéele köpte Plönninge år 1862.

Hellfrid själv föddes som tvilling 1868 i Västra Karup, strax söder om Hallandsåsen. Vid sidan av tvillingsystern uppnådde också två äldre och en yngre broder vuxen ålder liksom en äldre syster. Fem syskon dog emellertid i barnaåren. Redan vid 1 1/2 års ålder förlorade Hellfrid sin mor och hennes far dog strax efter hennes treårsdag. Hon växte därför upp hos släktingar och gifte sig 1897 med Eric Bergenheim. I äktenskapet föddes fem barn, varav det yngsta, Bellis Wignell, ännu är i livet.

Adam von Schéele

LITTERATURHÄNVISNINGAR: Ätterna "Gyllenhammar [nr 776]", "Gyllensvärd [nr 240]" och "Hand [nr 59]" i *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser* utgivna av Gustaf Elgenstierna, I–IX. Stockholm 1925–1936; ätten "Gyllenhammar [nr 776]" i *Sveriges Ridderskap och Adels kalender* 2001. Stockholm 2000; Ingvar Andersson, *Erik XIV*. 5. uppl. Stockholm 1963; Hans Gillिंगstam, *Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden. Släkthistoriska studier*. Diss. Stockholm 1952.

Översikt av Fjällaregården VIII:s släktskap med Gustav Vasa

Erik Johansson Vasa (1462?– 1520), hövitsman, godsägare, riksråd
gift c:a 1493 med

Cecilia Månsdotter Eka (1476–c:a 1522)

son

Gustav I (1496–1560), kung av Sverige 1523–1560
gift 1:o 1531 med

Katarina av Sachsen-Lauenburg (1513–1535)

son

Erik XIV (1533–1577), kung av Sverige 1560–1569
barn med

Agda Persdotter

dotter

Virginia Eriksdotter (1559–1633)

gift 1585 eller 1586 med

Håkan Knutsson Hand [nr 59] (död 1633), ståthållare, häradshövding

dotter

Elisabet Håkansdotter Hand [nr 59] (1598–1651)

gift med

Per Joensson, adlad Gyllensvärd [nr 240] (död 1664), överstelöjtnant, godsägare

son

Johan Persson, adlad Gyllensvärd [nr 240] (1617–1688), ryttmästare, godsägare

gift med

Märta Stierna [nr 77]

son

Gustaf Adolf Gyllensvärd [nr 240] (1652–1732), löjtnant, godsägare

gift 1694 med

Maria Eleonora Posse [nr 14] (död 1718)

son

Harald Gyllensvärd [nr 240] (1695–1765), löjtnant, godsägare

gift 1715 med

Anna Brita Hård af Torestorp [nr 60] (1693–1784)

dotter

Maria Eleonora Gyllensvärd [nr 240] (1719–1798)

gift 2:o 1745 med

Jonas Magnus Gyllenhammar [nr 776] (1706–1774), löjtnant, i hans andra gifte

son

Per Georg Gyllenhammar [nr 776] (1746–1808), kapten

gift 2:o 1789 med

Christina Elisabet Björnberg [nr 359] (1766–1822)

son

Gustaf Vilhelm Gyllenhammar [nr 776] (1794–1866), major, kommandant på Varberg

gift 1:o 1818 med

Carolina Dorotea Benzelstierna [nr 1628 B] (1797–1848)

son

Albert Gyllenhammar [nr 776] (1823–1871), löjtnant, lantbrukare

gift 1851 med sin kusin

Paulina Josefina Bernhardina Strömberg (1833–1869)

dotter

Hellfrid Gyllenhammar [nr 776] (1868–1938)

gift 1897 med

Eric Bergenheim (1871–1920), lantbrukare

FOTNOT: För kännedom kan meddelas, att Pehr G. Gyllenhammar (f. 1935) också härstammar i rakt nedstigande led från den ovannämnde Gustaf Vilhelm Gyllenhammar. Den förre Volvochefens farfars far Viktor Constantin (1828–1890) var yngre bröder till Albert Gyllenhammar. Det betyder att Pehr G. Gyllenhammar och hans syster Anne Hjärne (f. 1930) är bryllingar med Hellfrids barnbarn.

Ytterligare en ana har fyllt 1 3/4 sekel!

I det förrförra numret av *Medlemsbladet* noterade vi att det då nyligen var 175 år sedan som en av fanjunkarna i Harplinge föddes. Sedan dess har vi också passerat den andres 175-årsdag! Den 24 december 1823 – på själva julafton – föddes Herman von Schéele på Näs i Södra Ljunga socken. Liksom sin gode vän Theodor Bergenheim gjorde han en relativt kort militär karriär för att sedan så småningom bli jordbrukare. Han firade – också i likhet med Bergenheim – bröllop år 1854. Efter att ha spenderat de första åren av äktenskapet på ett par gårdar i växjötrakten flyttade han (och familjen, vilken nu utöver hustru bestod av några småtingar) 1862 till Plönninge. Herman von Schéele gick bort på nyårsafton 1875, blott 52 år gammal.

Adam von Schéele

På släktmöte i USA

I ett tidigare nummer av medlemsbladet berättade Åsa Bergenheim för oss om kontakter med släktingar i USA och den s.k. Lybeckersläkten.¹ Nedan ger oss Hans Bergenheim (Fj. XI), som själv under ett antal år var bosatt i nordöstra USA, ytterligare information om dessa och andra fränder på andra sidan Atlanten. Sommaren 1998 deltog Hans dessutom i en sammankomst inom Lybeckersläkten och han har en hel del spännande att förtälja därifrån.

I november 1996 fick jag ett telefonsamtal från en kvinna i Washington som trodde att vi kunde vara släkt. Hon sa att hon var barnbarn till Carl Oscar Lybecker. Hennes namn är Hollis Mattson. Jag hade själv under en tid haft som mål att försöka se om det fanns några ättlingar kvar efter de fyra bröder, som hade bytt namn från Bergenheim till Lybecker, då de utvandrade. Så långt hade jag kommit, att jag hade skrivit ned några namn från en telefonkatalog. Nu behövde jag inte leta mer. Hollis hade redan haft kontakt med min kusin Åsa Bergenheim i Umeå, Hannes Bergenheim i Finland samt Roger Bergenheim, som bor i Massachusetts och vars farfar utvandrade till USA.

¹ Åsa Bergenheims artikel "Bergenheim-Lybecker – en släktförening i USA" återfinns i *Medlemsbladet*, årg. 7, nr 1–2, s. 18–21, och innehåller en översiktlig historik över de fyra bröderna Bergenheim som utvandrade och antog namnet Lybecker, samt en del information om deras ättlingar.

Lybeckersläkten har möte vartannat år och mötet 1998 hade jag och min sambo Catherine nöjet att vara med på. Det hölls på en "state park"-campingplats i Nahalem Bay, Oregon den 24–26 juli. Parken låg väldigt vackert vid Stilla Havet med lite berg i närheten och stora sanddyner mellan camping och strand. Det var blåsigt och dimmigt för det mesta på stranden, men innanför sanddynerna sken solen och det var ca 20 grader på dagarna. Det var deras fjärde möte och ca 80 personer deltog. En tredjedel av dessa bodde på campingplatsen, resten på motell i närheten.

På fredagskvällen bestod programmet av korv- och hamburgergrillning för dem som hade anlänt. Den stora sammankomsten började sedan på lördag eftermiddag med ett knytkalas. Man hade brett folk att tillaga någon svensk rätt. Det fanns köttbullar, Janzons frestelse, sjömansbiff, lingonsylt m.m. Det var dock ingen som hade med sig surströmming, och det var åtminstone inte jag ledsen för. Vidare var det svensk folkmusik, Hollis svärson spelade dragspel och svenska nationalsången sjöngs – på svenska. Eftersom det bara var jag och Catherine som kunde svenska så var det inte någon riktig allsång. När vi väl klarat oss igenom den, så ville de att vi även skulle sjunga *Vem kan segla förutan vind* och *Uti vår hage*.

På söndagen hade vi gemensam frukost och jag hade tillfälle att prata lite om vår släktförening, släktmöten och om Sverige i största allmänhet. Jag fick också många frågor: om vilken sida av vägen vi kör på, hur vädret är o.s.v. Dessutom fick jag uttala Bergenheim på svenska ett antal gånger. De frågade hur "Bargenhiim" (det var ett av uttalen vi hörde) uttalas på svenska. Så sa jag det på svenska och så trodde de att de hade förstått och så sa de "Bargenhiim" en gång till, på samma sätt som första gången. Svenska är inte så lätt!

Det var många som tyckte att vår medverkan gav nytt liv åt släktmötet; det var inte längre bara en teori om att det fanns släkt i Sverige, utan nu fanns också ett levande bevis.

Nästa möte hölls i Californien norr om Sacramento i slutet av juli år 2000. En av deltagarna bor i ett hus som har gått i Lybeckersläkten i tre generationer; det kallas för "the Lybecker Lodge". Bl.a. gjorde man under mötet ett besök där. Platsen ligger ganska nära Calistoga och "Bäckaskog", där Eric och Astrid Bergenheim växte upp på 1890-talet innan de flyttade till Sverige.

Vid mötet i Oregon berättades en del om Anders Henrik Bergenheim. Det lär ha varit han som tog namnet Lybecker, men anledningen till det är oklar. En teori var att han ville till USA, men att han inte fick tillåtelse att åka eftersom han hade barn, så han lånade en kamrats pass och kamratens namn var Lybecker.

En annan teori var att han av misstag skulle ha skjutit någon i foten vid en uppställning (prins och kung nämndes!). Befälet lyckades inte få reda på vem den skyldige var, men Anders kände sig rädd så han lånade sin kamrat Lybeckers pass och åkte till USA.

Det nämndes även att han kom tillbaka till Sverige med en förmögenhet, men att banktjänstemannen som tog emot pengarna behöll dem själv och åk-

te till Australien. Anders hade nämligen inte fått något kvitto. Finns det någon som vet något mer om ovanstående och kan bekräfta något av detta?

Carl Oscar Lybecker var gift med Ella Russel. De bodde i östra delen av staten Washington. I början var Carl Oscar känd som den störste mannen i nordväst. Vid ett tillfälle när Carl Oscar inte var hemma var det en främling som ville komma in hos Ella, men hon ville inte släppa in honom. Inte förrän hon sa till honom att detta var Oscar Lybeckers hem, så gav han sig iväg.

Hollis har även hittat ett utdrag ur en bok där en person som hette Pete Bergenheim är omnämnd. Boken heter *The Ghost Wolf* och är skriven av Dave Stewart. Hollis tog kontakt med Dave för att fråga var han hade fått namnet ifrån och fick till svar att han i Golden, British Columbia, Canada hade träffat en jägare, som hette Pete Bergenheim och han tyckte att det var ett trevligt namn på en jägare att ha med i sin bok. Dave Stewart besökte Golden strax efter att Hollis hade kontaktat honom och försökte få fram fler uppgifter om Pete och eventuella släktingar, men tyvärr fick han inte så mycket information. Han fick bara reda på att Petes änka hade avlidit 1990, 92 år gammal, samt att Pete hade efterlämnat ett stort område land till naturreservat någonstans väster om Golden.

Vi har även träffat Roger Bergenheim, som bor i Massachusetts. Rogers farfar Karl Olof Bergenheim utvandrade i oktober 1909 från Tvings församling i Blekinge. Han var då 16 år gammal. Flyttningsbetyget från pastorn klargör också att han var till giftermål underårig och att han ägde försvarlig kristendomskunskap.

En av Karl Olofs bröder hette Hugo Bergenheim och var postmästare i Ystad. Föräldrarna hette Håkan och Hilda Bergenheim. Håkan hade en garverifabrik i Stockholmstrakten, eller eventuellt i Blekinge. Vi vet inte om eller hur vi är släkt, men om någon har information om detta så skulle jag uppskatta att få ta del av den.

Jag tycker att det är väldigt roligt att ha fått medverka i en utvidgning av slakten. Som avslutning bifogar jag e-post-adresser till de mest aktiva släktforskarna i Lybeckersläkten:

Hollis Mattson: mmattson@worldaccessnet.com

Mike & Susan Jones: mikesuzi@calweb.com

Mike och Susan har lagt in sitt gemensamma familjeträd hos "familytreemaker", som man kan hitta på Internet under adress:

<www.familytreemaker.com>

där den är Volume 15, Tree 2812. Det kostar ca \$20 att få tillgång till denna databas under nio dagar.

Hans Bergenheim

* * *

Nedan redogörs för – av styrelsen kända – förändringar som har ägt rum inom våra släkter under 1997, och som inte tidigare har rapporterats här i medlemsbladet, samt förändringar som har ägt rum fr.o.m. 1998:

***** F Ö D D A *****

Pl. I	1997-06-30	En dotter, <i>Maria Matilda</i> , till <i>Leif Fredrik Jörgen von Schéele</i> , f. <i>Norström</i> , och h.h. <i>Maria Camilla</i> , f. <i>Stare</i> , <i>Barcelona</i> , <i>Spanien</i> .
Pl. I	1999-04-10	En son, <i>Marcus Oskar</i> , till <i>Leif Fredrik Jörgen von Schéele</i> , f. <i>Norström</i> , och h.h. <i>Maria Camilla</i> , f. <i>Stare</i> , <i>Mariefred</i> .
Pl. I	1999-08-22	En son, <i>Jacob Arvid Emil</i> , till <i>Per Henrik Anders von Schéele</i> , f. <i>Norström</i> , och <i>Marie Helen Cederrin</i> , <i>Södertälje</i> .
Pl. VIII	1998-09-30	En son, <i>Austin James Lance</i> , till <i>Julia Marie von Scheele</i> och <i>Kelly Lance Griggs</i> , <i>USA</i> .
Pl. VIII	1999-04-11	En son, <i>Alexyz Carl</i> , till <i>Dena Erickson</i> och <i>Hector Ceron, Sr.</i> , <i>USA</i> .
Pl. IX	1998-01-30	En dotter, <i>Linnéa</i> , till <i>Maria Helena von Schéele</i> och <i>Ulf Keinonen</i> , <i>Kungsör</i> .
Pl. IX	1999-12-09	En dotter, <i>Moa</i> , till <i>Maria Helena von Schéele</i> och <i>Ulf Keinonen</i> , <i>Kungsör</i> .
Pl. X/Fj. IX	1999-08-06	En son, <i>Carl Gustav Philip</i> , till <i>Sven Adam Joachim von Schéele</i> och h.h. <i>Katarina</i> , f. <i>Rendzikowska</i> , <i>Täby</i> .
Pl. X/Fj. IX	2000-04-22	En son, <i>Johan Wictor Emanuel</i> , till <i>Kjell Johan Robert Ivan von Schéele</i> och h.h. <i>Pernilla Elena</i> , f. <i>Axelsson</i> , <i>Åkersberga</i> .
Pl. *	1998-06-21	En son, <i>Henrik David</i> , till <i>David Harold Curle</i> och h.h. <i>Ingrid Helen</i> , f. <i>Nordlund</i> , <i>Minneapolis</i> , <i>USA</i> .

Pl. I	2000-08-09	<i>Ulla Gertrud Harriet von Schéele, f. Olsson, Stockholm, 76 år.</i>
Pl. VIII	1997-11-07	<i>Noreen Ourada, USA, 36 år.</i>
Pl. VIII	1999-10-03	<i>Kenneth Philip Boyer, USA, 67 år.</i>
Pl. X/Fj. IX	1999-07-02	<i>Sigge Robert Götrik Theodor von Schéele, Helsingborg, 87 år.</i>
Fj. I	1998-09-04	<i>Erik Gunnar Nilsson, Alafors, 87 år.</i>
Fj. I	1999-08-08	<i>Eva Margareta Andersson, f. Larsson, Säffle, 64 år.</i>
Fj. VI	2001-02-11	<i>Kerstin Iréne Hohensee, f. Bergenheim, Onsala, 66 år.</i>
Fj. VII	1998-07-14	<i>Anna Maria Lagerwall, Malmö, 19 år.</i>
Fj. VIII	1999-10-12	<i>Lars Anders Lindqvist, Borås, 77 år.</i>
Fj. X	1999-07-10	<i>Stig Wilhelm Willner, Malmö, 68 år.</i>
Fj. XI	1998-10-10	<i>Stig Torsten Bergenheim, Jonsered, 82 år.</i>
Fj. XII	2001-01-04	<i>Gudrun Svensson, f. Bergenheim, Vänersborg, 79 år.</i>

Förmodligen saknas det ett flertal uppgifter i denna sammanställning. (Med säkerhet vet vi exempelvis att ytterligare ett antal födselar och dödsfall har inträffat inom Alaskagrenen – Pl. VIII – under de senaste åren, men där saknar vi ännu så länge exakta datum, och ber därför att få återkomma med upplysningar i ett senare blad.) För att vi skall ha så få luckor som möjligt i registren ber vi Er, att anmäla födselar, giftermål och dödsfall inom släkten till oss – såväl de som har inträffat under de senaste åren, men ännu inte redovisats under rubriken *Legala notiser*, som de som inträffar framgent. Använd då gärna samma typ av uppställning som ovan. Hjälpt oss också genom att meddela ev. felaktigheter i denna spalt, så att dessa kan rättas till. Förhoppningsvis kan vi på så sätt hålla släktregistret korrekt och aktuellt.

Adam von Schéele

Nästa nummer av medlemsbladet beräknas utkomma under senare delen av våren. Då kommer vi att återgå till ett något mindre omfång och den tänkta utgivningstakten av två nummer per årgång. (Vi planerar alltså att komma ut med ett ordinarie nummer också till hösten.) Vår strävan är naturligtvis som alltid att dessa båda utgåvor skall bli så läsvärda och intressanta som möjligt, något som emellertid kräver att medlemmarna själva hjälper till och bidrar med texter till bladet.

Vad som redan är klart är att vi i nästa nummer fortsätter serien med tips om "släktminnen" att ta del av under resan genom Sverige. (Med anledning av att årets släktmöte förläggs till Värmland kan man nog räkna med att ett och annat minnesmärke i detta landskap finns med ...) En hel del annat material kommer också att rymmas i bladet såsom exempelvis ytterligare ett utdrag ur Agnes Sterlings släkthistorik *Our Family – Yours and Mine* i svensk översättning och en kort reseberättelse från de gamla svenskbygderna i norra Tyskland. Tillsammans med detta nummer kommer vi dessutom att skicka ut den formella inbjudan till släktmötet.

Glöm inte att meddela oss ny adress om Ni själva eller barnen flyttar. Nya medlemmar är naturligtvis alltid välkomna. Slutligen vill styrelsen tillönska alla föreningsmedlemmar – nya som gamla – en riktigt god fortsättning på år 2001!

Adam von Schéele

VIKTIGA ADRESSER

Arkivarie & hemsidesansvarig:
Carl Johan von Schéele
Skattkärr 7
433 70 SÄVEDALEN

e-post: wolverineblues@hotmail.com

Medlemsbladsredaktör:
Adam von Schéele
Djurgårdsgatan 10, 5 tr.
414 62 GÖTEBORG

e-post: Adam.von.Scheele@history.gu.se

Föreningens hemsida: <http://www.geocities.com/Tokyo/4240/>

Föreningens postgironummer: 817837-8

*Medlemsblad för Släktföreningen
von Schéele-Bergenheim ges nor-
malt ut två gånger per år.*

Ansvarig utgivare och redaktör:
Adam von Schéele.

Typsnitt: Palatino.

© Släktföreningen von Schéele-Bergenheim 2001